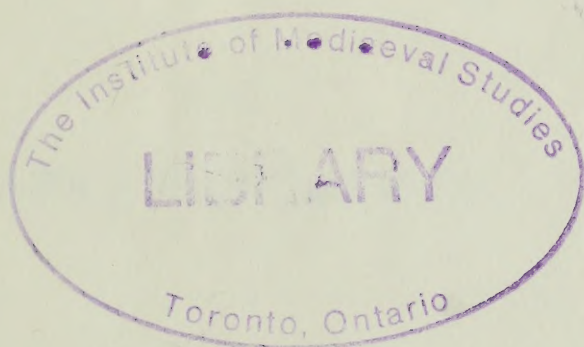

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

exman

I. PRILOG VJESNIKU ZA ARHEOLOGIJU I HISTORIJU
DALMATINSKU GOD. 1922.

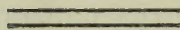

NINSKI BISKUP TEODOZIJE

(g. 879-892).

OD

MARKA PEROJEVIĆA

SPLIT
NARODNA TISKARA
1922.

2207

U. S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE: 1967 O 312-803

MINSKI BISKUP TEODOZIJ

(g. 879-893)

MARKA PEROLEVICA

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
FEB 2 1987
Toronto, Ontario

J. Ford

Ninski biskup Teodozije.

(g. 879—892).

Mutan je postanak hrvatske biskupije u Ninu i opseg njezine jurisdikcije. Nejasan je i njezin odnošaj prema spljetskoj nadbiskupiji. Dosta se je dosle o tomu pisalo, ali netačno, pogotovo o prvom poznatom ninskom biskupu Teodoziju i njegovim odnošajima sa Akvilejom (Oglaj). Ovom raspravom kanimo, da unesemo malo svjetla u ova pitanja. Naši su zaključci većim dijelom novi i protivni dosadašnjim mišljenjima. S toga smo prisiljeni da se pozabavimo raznim nuzgrednim pitanjima. Nastojali smo da u ovim digresijama budemo što kraći, premda bi se o svakoj mogao da napiše odulji članak. Zbog kratkoće i jasnoće izostavljamo polemički dio rasprave.

I.

Pokrštenje Hrvata. Početkom IX. v. oteo je Karlo Veliki bizantinskomu carstvu Liburniju i Dalmaciju barem do Cetine. Obe pokrajine, izuzevši primorske gradove (Zadar, Trogir, Spljet i dr.),¹⁾ bjehu podvrgnute furlanskomu markgrofu, kojemu je pripadala Koruška, Istra i Posavina. Sve ove pokrajine potpale su po Kapitularu od 6. veljače 806. pod kraljevinu Italiju. Tako dalmatinski Hrvati priznadoše političku vlast franačku.

Franci počеше odmah da rade o pokrštenju Hrvata, koji su u novoj domovini još većinom živjeli u poganstvu. Tim ne kažemo, da i prije ovog vremena nije među dalmatinskim Hrvatima bilo kršćana, odnosno da biskupi i svećenstvo dalmatinsko nijesu širili vjeru okolo svojih gradova. Nu oni nijesu zašli u unutrašnjost, niti su se zauzeli za sveopće pokrštenje, a još manje za uređenje hijerarhije. Prvi kršćani Hrvati okolo gradova i u gradovima naprosto

¹⁾ Rački, Doc str. 315

su se polatinili. Od daljnjeg pokrštavanja bili su dalmatinski biskupi sasvim isključeni čim je dalmatinska Hrvatska pala pod franačku vlast, jer im ova nije mogla da dozvoli, da oni, kao pripadnici bizantinski, propovijedaju u njezinu području.

Tu je zadaću sada preuzela akvilejska patrijaršija, koja je imala svoje sjedište u Cividalu (Ceded), političkom središtu Furlanske. Stara akvilejska patrijaršija imala je jurisdikciju nad svim Slovencima i Hrvatima, koji su bili pod franačkim gospodstvom. Svećenici akvilejski, rodom Franci i Langobardi, poznavali su jezik južnih Slavena, jer su i otprije pokrstili Slovence i djelovali među posavskim Hrvatima.

Ovi svećenici zadoše i u dalmatinsku Hrvatsku,²⁾ da šire kršćansku vjeru. Naravno, to je bilo dogovorno i sporazumno s Rimom, te je kasnije Rim sebi pripisivao pokrštenje Hrvata. U ovom poslu ne samo Bizant, nego ni patrijaršija u Gradu nije imala udjela, jer je i ova bila u opsegu mletačko-bizantinske vlasti. Upravo je franačka politička vlast najviše učinila, da se u koncilu u Mantovi god. 827. otcijepi od gradske patrijaršije istarske biskupije i pripoje akvilejskoj patrijaršiji. O kakvim direktnim vezama Hrvata s protivnom talijanskom obalom (Ravena) nema govora. Sve nas dakle upućuje samo na Akvileju.³⁾

Osnutak biskupije u Ninu. Akvileji je bio preko Liburnije najbliži hrvatski grad Nin, stolica župana (Godeslav, oko 800.), a možda i kneza hrvatskoga (Višeslav o. 800.; Borna o. 810.—821.; Vladislav o. 821.—825.). U Ninu je najprije utemeljena hrvatska kršćanska crkva.⁴⁾ Ovdje se nalazila glasovita krstionica kneza

---

²⁾ U blizini samog bizantinskog Spljeta i Trogira, u središtu hrvatske države, na Bihaćima, nailazimo na Langobarda dijakona Gumperta (Kržanić-Barač: U koljevci hrv. povjesti, 49). — Tačnije je čitanje »Gumpertus«, nego »Sumpertus«. Na Bihaćima je u ovo doba podignuta crkva sv. Marte, čije je štovanje došlo jedino iz Franačke. Dijakon Gumpertus donio je u nas i langobardsku umjetnost.

³⁾ Imena svetaca: Martin, Marta, Ambrozije, Hrisogon, Arontije, Hermagora (Mogor), Eufemija, Marcela i dr. dovode nas do Franačke, ali preko Akvileje. O moćima ninskih svetaca v. Jelić: »Dvorska kapela sv. Križa u Ninu«, str. 24. op. 47. — O ranijem pokrštenju Hrvata v. Jelić: o. c. str. 23. op. 46. i Gruber: »Nekoja pitanja iz starije hrv. povijesti« u »Vjesniku hrv. arkiva« god. XX., svez. 3, str. 136-162.

⁴⁾ Što se pripovijeda o sv. Anselmu, učeniku Krstovu i prvom utemeljitelju biskupije i biskupu ninskomu, te o dijakonu Ambroziju i sv. Marceli, kao što i o obnovljenju ninske biskupije po spljetskomu nadbiskupu Ivanu

Višeslava; ovdje župan Godeslav gradi crkvu; ovdje su iz Franačke donešene svetačke moći; ovdje se rada prvi hrvatski svetac, Ivan Ninski.

Ninskoj je crkvi bio na čelu jedan natpop (archipresbyter) koji je bio ovisan o nekom biskupu. To se zaključuje iz riječi drugog spljetskog Sabora god. 928.: »Nonensis vero ecclesia non episcopum antiquitus sed archipresbyterum sub (iuris) ditione episcopi habuisse dignoscitur«. ⁵⁾ Bez temelja Klaić ⁶⁾ piše, da je ninski natpop bio podložan biskupu zadarskomu. Izvor ne kaže, koji je ono bio biskup, a Farlati ⁷⁾ se je samo dvojbeno (fortassis) izjavio za zadarskoga. Mi ćemo istražiti, koji je to biskup.

U ovo su vrijeme solnogradski nadbiskupi šiljali u Sloveniju korepiskope, ⁸⁾ od kojih su poznati: Modest (o. 770.), Teodorik (o. 799.) Oto (o. 830.) i Osvald (o. 860.). Ovaj se posljednji u spomenicima nazivlje »**episcopus Sclavorum**«, ⁹⁾ a papa Nikola I. govori o »**chorepiscopo Quadrantino** (karatanski«. ¹⁰⁾ Korepiskopi bili su pokrajinski biskupi (episcopi regionarii) kao namjesnici i pomoćnici pravih biskupa. Spomenuti Teodorik bio je na zapovijed Karla Velikoga posvećen od nadbiskupa Arnona i bila mu je povjerena skrb nad Karantanijom i Panonijom. Teodorik je dobio od Arnona potpunu oblast da propovijeda, gradi i posvećuje crkve, da redi svećenike i uvede crkvenu upravu pod samim uvjetom, da priznade nadležnost solnografske biskupske stolice. ¹¹⁾

Pravom smijemo uzeti da su i akvilejski patrijarke šiljali u Hrvatsku svojeg korepiskopa, koji se je po primjeru slovenačkog

---

Ravenjaninu (Farlati, Illyr. Sacr. IV. 204—205), ima se zabaciti među izmišljotine X. i XI. v. Nu moguće je, da ovdje ima neke historijske istine u toliko, što se je prvi hrvatski korepiskop, koji je iz Akvileje (Franačke) došao u Nin sa dijakonom Ambrozijem, zvao Anselmo. Već je Farlati opazio, da u hagijografiji nema spomena o sv. Anselmu i Ambroziju ninskom. Anselmo je valjda donio u Nin moći sv. Marcele i franačkog sveca Asella. Pošto je Marcela sa sv. Martom živjela u doba Krstovo, uzelo se je, da je i Asellus tada živio i bio učenik Krstov. Po svoj prilici Ninjani su zbog sličnosti imena poistovjetili korepiskopa Anselma sa sv. Asellom.

⁵⁾ Doc. 195.

⁶⁾ Povjest Hrvata, I., 83.

⁷⁾ Illyr. Sacr. IV. 214.

⁸⁾ Kos, Građivo, II. str. LXV.

⁹⁾ id, o. c. II. str. 132, št. 166.

¹⁰⁾ id. ib. str. 144, št. 188.

¹¹⁾ id. I. str. 356—357.

»episcopus Sclavorum« prozvao »**episcopus Chroatorum**«. Taj je naziv označivao narodnog hrvatskog biskupa bez oznake crkve i biskupije. Ovomu je korepiskopu bio podložan ninski natpop kao poglavica crkve i klera u Ninu. »Hrvatski biskup« najviše je imao posla u Ninu i onamo se svraćao, a s vremenom se je ondje i stalno nastanio, uzevši za svoju residenciju glavni grad hrvatske države. Ovom je prilikom dobio naziv »ninski biskup«, jer mu je sjedište bilo u Ninu. Sva je prilika, da za to nije dobio dozvole i priznanja iz Rima, a iz Akvileje nije se tomu prigovaralo, dok je priznavao patrijarkinu jurisdikciju nad sobom i dok ga je sam patrijarh birao i namještao.

Polovinom IX. v. pokušale Ninjani da sami izaberu biskupa. Doznajući za to papa Nikola I. (858—867) ukori ih: »Electo et clero Nonensis ecclesiae. Ecclesia id est catholicorum collectio, quomodo sine apostolicae sedis instituetur nutu?«¹²⁾ Papa se je bez dvojbe ozvao na tužbu iz Akvileje, jer su ovim Ninjani takli u pravo patrijarkino.¹³⁾ Pitanje je s papom i s patrijarkom po svoj prilici uređeno tako, da je crkva ninska dobila svoga biskupa, koji je i nadalje ostao ovisan o patrijarki akvilejskomu ne kao korepiskop, nego kao sufragani, te je od njega primao potvrdu izbora i biskupsko posvećenje, a birao ga je »clerus et populus« ninski.

Biskupija ninska podložna Akvileji, a ne Spljetu. Patrijaršija se je akvilejska franačkim osvajanjem pružila na jugo-istok u teritorij stare solinske metropolije, i otela joj sav dio, koji je bio nastanjen Hrvatima. Ovima je Akvileja sada dala i posebnoga biskupa i tim uredila hijerarhiju među pokrštenim Hrvatima. Prema tomu nije ninska biskupija spadala pod vlast solinsko-spljetske metropolije. Nadbiskupi spljetski, koji su priznavali vlast carigradskog cara i carigradskog patrijarha, morali su računati s političkim prilikama i zadovoljiti se s jurisdikcijom nad samim dalmatinskim teritorijem. Gdje se širila franačka vlast, ondje se prostirala i vlast akvilejske crkve. Spljet se je mogao da kiti uvenulim cvijećem propaloga Solina. Za to nadbiskup spljetski u listini kneza Trpimira (852) veli o svojoj crkvi: *quae est metropolis usque*

¹²⁾ Doc. str. 185.

¹³⁾ Savjetnik Nikole I. bio je Anastazije bibliotekar, koji je neko vrijeme (843—853) boravio kao bjegunac na teritoriju furlanskog markgrofa Everarda i akvilejskog patrijarha Teodemara.

ripam Danubii et **pene per totum** regnum Croatia-
torum.«¹⁴⁾ Pravo uzima Šišić¹⁵⁾ nadbiskupove riječi u virtualnom
smislu, a ne u realnom. Za to Rački nije dobro preveo »koja
(spljetska crkva) jest metropolija do obale Dúnava i skroz po
cijeloj državi hrvatskoj«. Riječ »pene« ima se uzeti i prevesti sa
»maldane«, te isključuje pojam cjeline. Nadbiskup dakle priznaje,
da jedan dio hrvatske države ne spada pod njegovu vlast, a to je
uprav onaj dio, što je pripadao akvilejskoj patrijaršiji, odnosno
ninskoj biskupiji.

Jurisdikcija hrvatskih biskupa. Farlati¹⁶⁾ priznaje, da je
ninskim biskupima bila povjerena skrb nad čitavim hrvatskim
narodom. Tako i Lucius¹⁷⁾ kaže, da je ninski biskup bio biskupom
svokolike Hrvatske. Rački¹⁸⁾ pak kaže: »Za obezbijediti narodni
živalj držalo se je za najpreče i najkorisnije, da se pravomoćje
hrvatskoga, t. j. ninskoga biskupa, protegne na sve Hrvate, ne
pazeći na to, je li oni bivaju u okružju ninske biskupije, ili pako
u opsegu biskupije, kojoj vladika biva u gradu s rimskim žiteljstvom
i potčinjenom bizantinskom carstvu.... Hrvatski biskup nastavljao je
upravljati hrvatskim narodom bez obzira na biskupske granice«. Opseg
dakle ninske biskupije obuhvatao je sav predjel, u kojemu
su Hrvati obitavali, a vlast spljetskog nadbiskupa i ostalih dalma-
tinskih biskupija stegla se je samo na Romane u gradovima.

Knezovi Domagoj (g. 864-876), Iljko (876-878), i Branimir
(879-892), koji ne pripadaju plemenu Trpimirovu, vode nutarnju,
vanjsku i crkvenu politiku sklonu Zapadu, stoluju u Ninu i podpiru
narodne ninske biskupe, te je za njihova vladanja šira jurisdikcija
ninske crkve. Zdeslav (878-879) i Mutimir (92-914) naginju Istoku
i štite dalmatinsko-bizantinske nadbiskupe u Spljetu, i tada se vlast
spljetske crkve prostire na dalje.

Političke prilike u Hrvatskoj god. 878-879. Hrvatski su knezovi
priznavali vlast franačkih kraljeva.¹⁹⁾ Kako je Hrvatska bila na međi
između franačke i bizantinske države, sasma je prirodno, da su u
Hrvatskoj bile dvije stranke. Jedna je pristajala uz Franke i Rim,

¹⁴⁾ Doc. str. 4.

¹⁵⁾ Priručnik, str. 191.

¹⁶⁾ o. c. IV. str. 212.

¹⁷⁾ De regno Dalm. et Croat. 1. II. c. 2.

¹⁸⁾ Vieč i djelovanje sv. Ćirila i Metoda, str. 406—407.

¹⁹⁾ Trpimir (845.—864.) u povelji od g. 852. »regnante in Italia piis-
simo Lothario Francorum rege u (Doc. str. 3)«.

odnosno uz Akvileju, a druga oslanjala se je na Bizant i na crkvu spljetsku. Za to je u Hrvatskoj bilo borbe o prevlast jedne ili druge stranke i o vlast jednog ili drugog kneza. Poslije smrti ili svrgnuća kneza Trpimira (864), dođe na vlast knez Domagoj, a za njim sin mu Iljko. Bizantinska stranka s Trpimirovićima smatrala je Domagoja i njegove sinove uzurpatorima, pa se je protiv njih obratila Bizantu. Car Vasilije pomagao je Trpimiroviće i rado je primio Trpimirova sina Zdeslava, koji je pred Domagojevim sinovima pobjegao iz Hrvatske. U zgodan čas i uz pomoć carevu vrati se (878) Zdeslav iz Carigrada, potjera iz Hrvatske Domagojeve sinove i zasjede na očevo prijestolje.²⁰⁾ Hrvatsku državu podloži bizantinskomu caru, a hrvatsku crkvu carigradskomu patrijarki Fotiju. Iz Carigrada dodoše mnogi grčki svećenici s jednim dvorskim dostojanstvenikom, koji je imao zadaću da upravu zemlje uredi po bizantinsku, dočim je grčko svećenstvo imalo da privede Hrvate i hrvatsku crkvu u krilo Fotijevo.²¹⁾

Silom je hrvatski narod i hrvatska crkva u Ninu bila otrgnuta od Rima. Protiv Zdeslavljeve državne i crkvene politike diže se u Hrvatskoj veliko nezadovoljstvo. Središte nezadovoljnika bilo je u Ninu i Kninu. U svibnju 879. dođe do otvorene bune i prevrata. Knez Zdeslav, koji je oružanom silom išao protiv pobunjenih, pade u okršaju kod Knina.²²⁾ Nadjača protivna stranka i vlast preuze knez Branimir,²³⁾ valjda sin Domagojev.

Branimir ote svoju državu zavisnosti od Carigrada i prizna franačko vrhovništvo.²⁴⁾ Isto tako otcijepi hrvatsku crkvu od carigradske patrijaršije. Crkva se ninska sada opet vrati u prvašnji odnošaj prema akvilejskim patrijarkima i Rimu. Svoj korak donese Branimir do znanja papi Ivanu VIII. (prije 21. svibnja 879). Pismom od 7. lipnja 879. papa primi radosno Branimira »ad gremium sanctae sedis apostolicae... redeunte,²⁵⁾ a tako

²⁰⁾ Doc. str. 373.

²¹⁾ Radilo se je dakle o prelaženju Hrvata u bizantinsku crkvu, a ne o kakvom pokrštenju, kako priča Porfirogenit.

²²⁾ U bazilici na groblju u Biskupiji kod Knina našast je natpis: »Dux glo(riosus) Sed(esclaus) (? sagit)is obruct(us)«. (Šišić: Priručnik, str. 122).

²³⁾ Doc. str. 374.

²⁴⁾ Dümmler: Ueber die älteste Geschichte der Slaven in Dalm. u »Sitzungsberichte« XX., 410. opaska 1.

²⁵⁾ Doc. str. 8.

i hrvatsko svećenstvo i sav narod »quia... ad sanctam romanam ecclesiam.. redire cupiatis.«²⁶⁾

Teodozije izabran ninskim biskupom. U ovo je vrijeme ninska crkva bila bez biskupa.²⁷⁾ Knez, svećenstvo i narod hrvatski htjeli su, da na stolicu hrvatskoga biskupa dode čovjek odan Rimu. Takav je bio dijakon Teodozije, i Ninjani njega izabraše.

Teodozije odmah papi najavi pismeno (*dilectionis tuae litteris receptis*)²⁸⁾ svoj povratak apostolskoj stolici²⁹⁾ i svoj izbor za biskupa. Ivan VIII. odgovori mu (*diacono et electo sanctae ecclesiae nonensis*)³⁰⁾ pismom od 7.³¹⁾ lipnja 879 i upozori ga »ne in quam libet partem aliam declines, et contra sacra venerabilium patrum instituta episcopatus gratiam recipere quaeras .... sed... ad gremium sedis apostolicae, unde antecessores tui diuinae legis dogmata melliflua cum sacrae institutionis forma summi que sacerdotii honore sumpserunt, redeas, quatenus et ipse ab apostolica sede... episcopalem consecrationem per nostrae manus impositionem... percipias.«³²⁾ Ovim pozva Teodozija da dode glavom u Rim na posvećenje, a nikamo drugdje. Ivan VIII. znao je bez dvojbe za odnošaj Nina s Akvilejom; ali je ovom zgodom htio iznimno da sam svojom rukom posveti Teodozija, da ga tim odlikuje i da počasti crkvu i narod hrvatski, te ih sebi čvršće priveže. Moguće je također da je papa smatrao da je crkva hrvatska, otcijepljenjem od Carigrada, direktno potpala pod jurisdikciju rimske patrijaršije, i da nije htio više da Nin ovisi o Akvileji. Svakako nemamo oslonja tvrdnji, da je sam Teodozije zaiskao da ga papa posveti.

²⁶⁾ ib. str. 9.

²⁷⁾ Je li prijašnji biskup od Bizantinaca zbačen ili ubijen, ili je priznao vlast Fotijevu i za to od Branimira svrgnut, izvori ne kažu. Po riječima pape Stjepana VI (*cum pie memorie decessor tuis — Teodozijev — hominem excessisse dicitur*. Starine, XII. str. 219), izgleda da je umro naravnom smrću kao pristaša Rima.

²⁸⁾ Doc. str. 12.

²⁹⁾ Dakle je i on silom bio prešao k Fotiju.

³⁰⁾ Doc. str. 12.

³¹⁾ Tako Šišić datira to pismo (Priručnik, 204), a Rački ga stavlja na 17. ist. mj. (Viek i djel. 323).

³²⁾ Doc. str. 12.

Ivan VIII. ipak se je zaletio, kad je kazao, da su i prijašnji ninski biskupi primali posvećenje od rimske stolice. Ovu tvrdnju papinu rade ćemo uzeti kao neku konvencionalnu formulu rimske kurije, a ne kao povjesnu istinu.³³⁾ Htio je naime da ovim riječima samo dokaže i utvrdi prijašnje veze hrvatske crkve i hrvatskog naroda sa sv. stolicom, premda je taj odnošaj bio indirektan, t. j. preko Akvileje.

Teodozije posvećen po akvilejskom patrijarki. Teodozije se časnome pozivu pape Ivana ne odazva i ne ode u Rim na posvećenje, već u Akvileju, gdje ga onaj patrijarka posveti.

Ova se naša tvrdnja protivi svim dosadanjim piscima. Prvi je Farlati³⁴⁾ kazao, da je Teodozije, poslije primitka papina pisma, išao u Rim i od pape Ivana primio biskupsko posvećenje. Za njim se povedeše svi ostali pisci.³⁵⁾ Ivan VIII. u pismu na Branimira spominje Teodozija, koji se je tada nalazio kod njega u Rimu, kao već posvećenog biskupa (*Theodosium venerabilem episcopum vestrum; . . . dilecto episcopo vestro*),³⁶⁾ a tako i u pismu na bugarskoga kneza Mihajla (*Theodosius venerabilis episcopus*).³⁷⁾ Čudnovato je što se papa ne hvali Branimiru, da je Teodozija svojom rukom posvetio. Nu ova okolnost ne isključuje mogućnosti, da je Teodozije zaista bio u Rimu po papi posvećen prije izdanja ovih pisama. Nu svaku i najmanju mogućnost isključuje pismo pape Stjepana VI., od god. 886-887, dakle poslije nekih šest godina. Stjepan u ovom pismu kori Teodozija ovako: »*in ipso tue ordinationis inicio deliquisse te non modicum audimus. Nam cum pie memorie decessor tuus hominem excessisse dicitur, ad Aquilegensis diceris convolasse ecclesiam et exinde consecrationem suscepisse, quam in sede beati Petri ab apostoli-*

³³⁾ Isti papa ovom prigodom upotrebljava iste izraze i u pismu na Teodozija (Doc. str. 12), na Branimira (Doc. str. 8), na hrvatsko svećenstvo (Doc. str. 9), i na dalmatinsko (Doc. str. 10).

³⁴⁾ o. c. IV. str. 208.

³⁵⁾ Rački (Viek i djelov. str. 347), Klaić (Povjest Hrvata, I. str. 64), Šišić (Pregled povijesti hrv. naroda, str. 43), Bulić-Bervaldi (Kronotaksa, str. 157. op. 65), Gruber rasprava o knezu Branimiru. (Prosvjeta, god. XIII. str. 540) i dr.

³⁶⁾ Doc. str. 13.

³⁷⁾ ib. str. 14,

cis debueras manibus petere.«³⁸⁾ Papa ovdje bistro govori o početku (inicio) Teodozijeva biskupovanja, dakle o posvećenju za ninskoga biskupa. Iz ovoga je jasno, da je Teodozije išao u Akvileju i dao se posvetiti od onoga patrijarke, a ne od pape Ivana u Rimu.

Za što je to Teodozije učinio? On je išao k patrijarki prije, nego li je primio papin poziv, kojemu se nije ni nadao. Tomu je bilo nekih kanonskih razloga. Nedavno na koncilu u Raveni (877) bilo je zaključeno, da ako novoizabrani biskup odulji svoje posvećenje tako, da crkva preko tri mjeseca ostane bez svog glavara, bude izopćen, dok se god ne daje posvetiti ili se ne odreče, a poslije pet mjeseci da više ne će moći biti posvećen.³⁹⁾ Veliki i ozbiljni čas, kad crkva i država hrvatska ostavlja Carigrad i povraća se Rimu, nije mogao dozvoliti Teodoziju, da ide u potragu za nekim nezvjesnim posvetiteljem, već se obraća ravno onomu, koji je na to imao nedvojbeno pravo i otprije. Teodozije je znao, da pravo izbora i posvećenja ninskih biskupa pripada akvilejskomu patrijarki, a znao je i da su njegovi prešasnici bili u Akvileji posvećivani. Za to je bez oklijevanja, odmah nakon izbora, išao k patrijarki, da mu najprije udijeli red prezbiterata, a za tim biskupsko posvećenje.⁴⁰⁾ To je svakako bilo god. 879.

Našega je mišljenja donekle i Kaer,⁴¹⁾ koji veli, da se Teodozije daje »rukopoložiti od oguljskoga patrijarke Walperta za ninskoga biskupa«.

³⁸⁾ Starine, XII. str. 219.

³⁹⁾ Abate A. B.: Storia della chiesa. Venezia 1789. tomo V. str. 106. — Hefele: Conciliengeschichte, drugo izdanje, svez. IV. str. 523. — Zaključci ovog koncila bili su slijedeće godine u sinodi u Troyes-u pročitani i potvrđeni. — Tromjesečni rok za posvećenje izabranih biskupa i sada je na snazi (Aichner: Compendium juris ecclesiastici. ed. VIII., Brixinae 1895, str. 289).

⁴⁰⁾ Takav je slučaj bio sa izabranim nadbiskupom dubrovačkim, diakonom Bartolomejom, kojemu Klement V. piše god. 1312: »*Bartholomeo... in diaconatus ordine constituto... ut archiepiscopus Transensis... presbiteratus ordinem conferre. ac demum... manus consecrationis impendere tibi possit... indulgemus* (Theiner: Mon. Vet. Slav. Merid. I. str. 132)«. — Sa Teodozijem je valjda išao u Akvileju i knez Branimir s knjeginjom Marušom. U Evandelistaru u Cividalu, o kojem se drži, da je pripadao nekom samostanu u opsegu patrijaršije, među hodočasnicima nalazi se upisano: »*f Branimero comiti, Mariosa cometissa* (Doc. str. 383)«. Amo je dolazio i knez Trpimir i drugi velikaši iz dalmatinske i posavske Hrvatske, a to je još jedan dokaz o crkvenim odnošajima Hrvata sa Akvilejom.

⁴¹⁾ Skematizam spljetsko-makarske biskupije god. 1893, str. 20-21; ali sasvim krivo zaključuje da »Teodozije... iznevjerujući se Fociju, obrati se

Akvilejski patrijarka Walbert. Teodozijeva posvetitelj, akvilejskog patrijarku Walberta, drže neki povjesničari⁴²⁾ pristašom Fotijevim, dakle »raskolnikom.« Izgledalo bi prema tomu upravo čudnovato, da Teodozije, privrženik papin i odmetnik Fotijev, traži posvećenje od Walberta. A je li u istinu Walbert bio takav? Kao akvilejski patrijarka (875-900) on je općio s papom i s papinskim pristašama, što ne bi kao raskolnik ni mogao ni htio. Znamenito pismo Fotijevo (oko 883-885) o Duhu sv., koje je dalo povoda sumnji o odnošaju Walbertovu s Fotijem, drže Kos⁴³⁾ i Paschini,⁴⁴⁾ da je bilo upravljeno patrijarki Viktoru II. u Gradu, a ne Walbertu. Još se navada, da je Walbert bio za neki prestupak god. 877. optužen kod pape,⁴⁵⁾ ali Paschini⁴⁶⁾ dokazuje, da se to ne odnosi na Walberta. Kasnije će biti govora o njegovu odnošaju s papom Stjepanom VI. Duboki poznavalac povijesti akvilejskih patrijarka, Paschini, ne nalazi podataka, da je Walbert bio »hominem... elatum turbidumque«, kako je bio ustvrdio De Rubeis.

Bez razloga se je dakle Walberta prozvalo raskolnikom. Činjenica, da se Teodozije, protivnik Carigrada, obraća Walbertu, najbolje dokazuje, da je Walbert bio vjeran i odan papi, a protivan Fotiju.

Teodozije poslije posvećenja ide u Rim. Kao već posvećeni biskup išao je Teodozije k papi u Rim. Kada je i zašto išao? Smičiklas misli, da se je Teodozije našao u Rimu polovinom god. 880., i da se je ondje upoznao sa sv. Metodijem, dočim Šišić⁴⁷⁾ hoće, da je to bilo druge polovine god. 881. Mi se slažemo sa Smičiklasom. Za što baš oni, koje tvrde, da je Teodozije bio u Rimu od pape posvećen, otežu za pune dvije godine njegovim polaskom na posvećenje? Nema smisla »odugačak rok od dviju godina, dokle

---

pismom papi... priznavajući svoju pogrešku, što se bio dao rukopoložiti od raskolnika Walperta, i moleći papu, da mu to oprost, i da ga... opet posveti za biskupa ninskoga, ili, što je priličnije, da mu priznade posvećenje i oblast za biskupa ninskoga«.

⁴²⁾ Rački (Nutarnje stanje Hrvatske, str. 79); Smičiklas (Povjest hrvatska, I. str. 194); Klaić (Povjest Hrvata, I. str. 64) i dr.

⁴³⁾ o. c. II. str. 190. št. 255. opaska 1.

⁴⁴⁾ Le vicende politiche e religiose del Friuli, str. 42-43.

⁴⁵⁾ Rački: Vieki i djelov. str. 348.

⁴⁶⁾ O. c. I. str. 194.

⁴⁷⁾ Priručnik, str. 207.

se izabrani ninski biskup papinome pozivu na redenje odazvao.«⁴⁸⁾ Teodoziju se je žurilo u Rim i za to nije čekao bugarskih poslanika, da s njima skupa krene.⁴⁹⁾ Išao je u Rim ne na posvećenje, nego na uređenje odnošaja hrvatske crkve i države s rimskom stolicom. Išao je kao odaslanik kneza Branimira.⁵⁰⁾

U Rimu je papa Ivan uvažio razloge Teodozijeve i pravo patrijarkino na posvećenje ninskih biskupa, te je ono posvećenje priznao valjanim i dopuštenim. Podnipošto se ne dade pomisliti, da je sada papa na novo posvetio Teodozija.

Iz pisma papina Branimiru ima se zaključiti, da je Teodozije u Rimu radio o utvrđenju odnošaja Hrvatske sa sv. stolicom. Ne ćemo pogriješiti ako ustvrdimo, da je ovom prigodom Teodozije isposlovaao za svoju biskupiju, dakle za sav hrvatski narod, povlasticu uporabe slavenskog jezika u crkvi, jer je nemoguće, da ga je Teodozije bez ovlaštenja uveo.

Teodozije kao biskup. O Teodoziju, poslije njegova povratka iz Rima, spomenici ništa ne govore sve do god. 886. Ipak je nedvojbe, da je učvrstio odnošaje Hrvata s Rimom i uredio hrvatsku crkvu. Valjda je on doveo u Nin i benediktince.⁵¹⁾ Sve što Konstantin Porfirogenit pripovijeda o arhontu Porinu, odnosi se na kneza Branimira.⁵²⁾ Osobito ona vijest, da su se Hrvati »za krštenja« papi zavjerali vlastoručnim pismima, da ne će nikada oružjem navaljivati na tuđe zemlje (to su Latini u Dalmaciji), nego da će sa svima uvijek živjeti u miru, može da bude istinita u toliko, što je u ovo doba, kako ćemo niže vidjeti, papa nastojao, da privuče i dalmatinske Latine. Ono što pop Dukljanin⁵³⁾ pripovijeda o saboru na duvanjskom polju za kralja Budimira i o uređenju crkvenih i državnih prilika u Hrvatskoj, vjerojatno je da se je zbilom za Teodozija i Branimira.

⁴⁸⁾ Ritig, Povijest i pravo slovenštine, I. str. 131. op. 15.

⁴⁹⁾ Doc. str. 14.

⁵⁰⁾ Za to papa na odaslanstvo Teodozijevo odgovara Branimiru: »*audita per Theodosium. venerabilem episcopum vestrum. fide et devotione. quam circa sedem beati Petri apostoli et nostri pontificii vos habere cognoscimus* (Doc. str. 13)«.

⁵¹⁾ U doba Branimirovo živio je u Ninu opat Teodobert. Vidi o njemu natpis u Šišića: Priruč. str. 123. I ovo nas ime podsjeća na Franke.

⁵²⁾ Šišić: Genealoški prilozi, u »Vjesniku hrv. arh. društva« N. S. XIII. str. 18-48.

⁵³⁾ Ed. Crnčić, str. 13-21.

II.

Papin poziv Spljećanima. Bila je baš obudovljela spljetska crkva smrću nadbiskupa Justina,⁵⁴⁾ koji je u svoje vrijeme (860) bio posvećen od carigradskog patrijarke ili njegovog zamjenika.⁵⁵⁾ Papa, doznavši za preokret u Hrvatskoj, upravi ovom prilikom pismo od 10. lipnja 879. na latinsku crkvu u Dalmaciji i to na Vitala zadarskoga i Dominika osorskoga biskupa, Ivana spljetskog natpopa, valjda upravitelja nadbiskupije, na kler, starešine i puk Spljeta i drugih gradova, te ih pozva: »ut... ad sedem beati Petri apostoli... et ad nos... reverti studeatis... ut ad gremium sanctae romanae matris vestrae redire ovanter attendatis.«⁵⁶⁾ Pozva ih također neka izaberu nadbiskupa i pošalju ga k njemu u Rim na posvećenje, »ut electus a vobis canonice archiepiscopus... ad nos veniens gratiam episcopalis consecrationis sanctumque pallium a nobis more pristino incunctanter percipiat...«, te im obeća zaštitu, ako radi toga budu progonjeni od Bizantinaca i njihovih pristaša Hrvata: »si aliquid de parte Graecorum vel Sclavorum super vestra ad nos reversione vel consecratione aut de palli perceptione dubitatis.«⁵⁷⁾

Ivan VIII. pravom je dvojio da li će ga dalmatinski biskupi poslušati, jer je predviđao pritisak državne bizantinske vlasti i Mutimirove stranke, pa im obećaje zaštitu protiv Grka, a Mutimiru

⁵⁴⁾ Bulić-Bervaldi: Kronotaksa spljetskih nadbiskupa, str. 153.

⁵⁵⁾ To zaključujemo iz toga, što je Spljet spadao pod državnu i crkvenu vlast bizantinsku.

⁵⁶⁾ Doc. str. 10-11.

⁵⁷⁾ Ovdje bi bio red da se ispituju dva ulomka pisma pape Ivana VIII, koja treba zajedno uzeti, a glase: »*Ioannes episcopus Montemero duci Sclavinice ... Presbyteri illic absoluti et vagi ex omni loco adventantes quedam ecclesiastica contra canones officia peragunt. Immo numerosa cum sint ac phati, scelera contra dei precepta comittunt* (Starine, XII. str. 212)« — »*Admonemus te, ut progenitorum tuorum secutus morem: quantum potes, ad pannoniensium reverti studeas dioecesim. Et quia iam illic, deo gratias, a sede beati Petri Apostoli episcopus ordinatus est, ad ipsius pastoralcm recurras sollicitudinem* (Doc. str. 367-368)«.

Držimo da su ova dva ulomka dijelovi jednog pisma; pisana oko 10. lipnja 879., kad i ono dalmatinskim biskupima. Također smo mnenja, da je ovo pismo upravljeno hrvatskom kneževiću Mutimiru, bratu poginuloga Zde-

piše da se podvrgne ninskoj biskupiji.⁵⁸⁾ Papa je htio da Spljećani izaberu nadbiskupa, kojega će sam papa posvetiti i dati mu palij (ut non habeatis licentiam aliunde consecrationem palliumque recipere).

Tražio je Ivan VIII. od spljetskog budućeg nadbiskupa ono isto, što i od Teodozija. Za to se i sada pozva na stari običaj (more praecessorum vestrorum; more pristino; secundum antiquam normam). Priznajemo, da je po općem i starom pravu papa podijeljivao palij, znak nadbiskupske vlasti, i solinskim metropolitama. Nu da su ovi primali i posvetu od pape, nemamo dokaza. Krajem VI. v. zahtijevao je Grgur Veliki, da solinski nadbiskup, »cum nostro **consensu**, sicut priscis fuit temporibus, ordinetur«. ⁵⁹⁾ Temeljito

slava, a ne srpskom knezu istog imena, ili slavonskom u Panoniji (Novaković, (Prvi osnovi slovenske književnosti među balkanskim Slovenima, str. 137), Rački, (Doc. 367-368). Ko ne vidi u onim akefalnim svećenicima grčke svećenike iz Carigrada, koji su došli sa Zdeslavom? Papa pozivlje Mutimira, da se vrati pod biskupiju *panonsku*, koja je u zajednici s Rimom. Uzev u obzir događaje, o kojima raspravljamo, ima se zaključiti, da se i ovo pismo tiče samo dalmatinske Hrvatske. Našem tumačenju dvije su zapreke na putu. Papa zove Mutimira knezom (*dux*), dočim je god. 879. bio knezom hrvatskim Branimir, a Mutimir je postao tek god. 892. Nu Mutimir je bio sin kneza Trpimira i brat kneza Zdeslava; a valjda i njegov suvladar, a poslije smrti bratove bio je vođom bizantinskoj stranci u Hrvatskoj, koja je njega, a ne Branimira, priznavala knezom. Za to mogao je papa dati mu taj naslov. Druga je poteškoća teža. Papa hoće da se Mutimir povrati k *panonskoj* biskupiji. Nevjerojatno je, da je papa mislio na daleku, novoustrojenju, ili bolje obnovljenu, panonsku biskupiju, kojoj je bio sv. Metodije postavljen za biskupa. Usudili bismo se čitati mjesto »annonensium« »nonensium« ili »san(ctam) nonensium«, i tim bi čvor bio riješen. Ne smijemo zaboraviti, da je ovaj ulomak sačuvan od Timona u djelu »Imago antiquae Hungariae«, koji je mogao lako krivo pročitati, jer mu je »annonensium« bilo razumljivije i bliže. Papa je htio da i Mutimirovu stranku otcijepi od Spljeta i Carigrada, te da priznade jurisdikciju ninskoga hrvatskoga biskupa. Usporedimo li ovo pismo sa ostalim papinim pismima u ovoj stvari, naćemo, da si dosta sličie i da rade o istom predmetu.

⁵⁸⁾ v. gornju bilješku. Ako su spljetski Latini ovim dobili neko jamstvo sa strane papine, da će ih štititi od Grka (Bizantinaca) i Slavena (Mutimirovih pristaša), onda bi bila vjerojatna vijest Konstantina Porfirogenita (glava XXXI), da je i Hrvatima (Branimirovim pristašama) poslao papa pismeno jamstvo: »ako koji drugi narodi protiv zemlje tih Hrvata pođu i zarate, da pomogne Bog Hrvatima i s njima pristane, i da im Petar, Krstov učenik, pomogne do pobijede«.

⁵⁹⁾ Bulić, S. Gregorio Magno it. Prilog u Bullettinu arh. splitskomu 1904. str. 26, 29, 32.

tvrde Lenzi ⁶⁰⁾ i Paschini, ⁶¹⁾ da papa nije imao prava posvećivati solinske biskupe, kao što ni milanske ni akvilejske, nego da mu je pripadalo samo pravo potvrde izbora i poslanja palija. To isto imamo da kažemo i o spljetskim nadbiskupima, nasljednicima solinskih. ⁶²⁾

Izbor i posvećenje nadbiskupa Marina. Spljetsko svećenstvo i pučanstvo sa sufraganima sa svim tim izabraše nekoga Marina, protivnika Rima, i dadoše ga posvetiti od patrijarke Fotija, ili ga njegovim dopuštenjem posvetiše isti sufragani. Ovo Marinovo posvećenje stavljamo u svršetak god. 879., ili početak 880. Rački ⁶³⁾ veli, da »novi spljetski metropolita ne iz Rima, nego iz Carigrada dobi potvrđenje i posvećenje... pusti se rediti po Walbertu, patrijarki oglajskomu, privrženiku i prijatelju Fotijevu«. Ovako misle Smičičlas ⁶⁴⁾, pisci Kronotakse ⁶⁵⁾, Klaić ⁶⁶⁾, Gruber ⁶⁷⁾, Paschini ⁶⁸⁾ i dr.

Ovdje je svih zavelo u bludnju pogrešno tumačenje pisma Stjepana VI., ⁶⁹⁾ kojim kori Walberta, što »in ecclesia Salonensi episcopum ordinare... praesumpsisti«. Kasnije ćemo dokazati, da se je ovaj čin Walbertov zbio godine 886, a ne sada i da se ne odnosi na Marinovo posvećenje. Isključeno je, da u isto doba Walbert posvećuje Teodozija, pristašu Rima, i Marina, pristašu Bizanta.

III.

Smrt Marinova i izbor Teodozijev za spljetskog nadbiskupa.

U kolovozu ili rujnu 885. bijaše umro papa Hadrijan III., i naslijedi

⁶⁰⁾ Bullettino, XXXIII str. 122.

⁶¹⁾ Sulle origini della Chiesa d'Aquileja, str. 4.

⁶²⁾ Sumnjiva je vijest Tome Arcidijakona (Histor. salon. ed. Rački, str. 33), da je legendarni prvi spljetski nadbiskup Ivan Ravenjanin bio od pape posvećen. Najnovija kritična proučavanja dokazuju, da je u Spljetu obnovljena solinska nadbiskupija tek krajem VIII. ili početkom IX. v., ali je onda Spljet bio u vlasti bizantinskoj, pa je i spljetska crkva priznavala carigradskog patrijarku, a spljetski su nadbiskupi po njemu, izravno ili neizravno, bili posvećivani i primali palij.

⁶³⁾ Vieki i djelov., str. 347-348. — Kasnije je Rački (Nutarnje stanje, str. 79) pisao, da se ne zna »jeda li je on posvetu i plašt (palij) primio od Rima ili od druguda«.

⁶⁴⁾ o. c. I, str. 194.

⁶⁵⁾ Str. 158., nastavak opaske 65.

⁶⁶⁾ O. c. I. str. 64.

⁶⁷⁾ Prosvjeta, g. XIII str. 540

⁶⁸⁾ Le vicende..., str. 38-39.

⁶⁹⁾ Doc. str. 187.

ga Stjepan VI. (V.). Nešto kasnije, krajem 885., ili početkom 886., umre i nadbiskup Marin. Mjesto njega bi izabran ninski biskup Teodozije. Kako je do toga došlo? »Nije li se to dogodilo poticanjem hrvatske državne vlasti, koja je htjela doći tim putem do upliva u području nadbiskupije?«⁷⁰⁾ »Sva je prilika, da... je (Teodozije) zasio na spljetsku stolicu proti volji klera latinskoga, koji je tada prijanjao uz Bizant, i uslijed premoći Hrvata na političkom polju.«⁷¹⁾

Splječani su valjda htjeli da udobrovolje Branimira i Hrvate i da u osobi Teodozijevoj ujedine hrvatsku i latinsku crkvu, kojoj će na čelu biti spljetski nadbiskup, i tim će se nadbiskupska vlast raširiti nad čitavom Hrvatskom. Branimir je i Teodozije možda obratno mislio i za to je pridržao biskupiju ninsku.

Ne zna se čisto kada je izbor uslijedio; ali ako je to bilo krajem 886., onda su mogle na izbor uplivati nove političke prilike u Carigradu. Car Vasilije umre 29. kolovoza 886. Novi car Leon VI. (886-912.) odmah svrgnu Fotija i postavi (u prosincu 886.) svoga brata Stjepana, te obnovi stare dobre odnošaje s Rimom. Ovaj povoljni čas mogao je Branimir izrabiti i u Spljetu dobiti većinu.

Novoizabrani nadbiskup Teodozije imao je da bude potvrđen i da dobije dozvolu za premještaj iz Nina u Spljet. Prelaz biskupa iz jedne u drugu biskupiju bio je u ovo doba rijedak, skoro nedozvoljen. Razlog je tomu, što se je biskup smatrao zaručnikom svoje crkve. Taj se vez, isto kao i ženidbeni, nije smio razriješiti bez važnih uzroka, i to samo dozvolom papinom.⁷²⁾

⁷⁰⁾ Rački: Nutarnje stanje, str. 42.

⁷¹⁾ Kronotaksa, str. 154.

⁷²⁾ Evo nekoliko primjera: God. 882 bio je cerenski biskup Marin izabran papom, i zbog toga nijesu ga u Carigradu htjeli priznati tako da je Stjepan VI. raznim primjerima u istočnim crkvama dokazivao valjanost ovog prelaza (Marković: Cezarizam i bizantinstvo, I. str. 531). Istoga vijeka njitranski biskup Wiching zasjede na stolicu sv. Metodija, a u lipnju 899. postade pasovskim biskupom. Krajem ove godine sazva solnogradski metropolita provincijalni koncil, te skide Wichinga, pošto se je protiv kanona dao s jedne stolice premjestiti na drugu (Ritig: o. c. str. 114). Ivan X., prije nego je postao papom (914-928), bio je dugo vremena biskupom u Raveni; nu jer je prešao iz Ravene u Rim, bio je u ono doba smatran nezakonitim papom (Duchesne, po Kronotaksi, str. 118. op. 6). God. 1198. prešao je hvarski biskup na zadarsku nadbiskupsku stolicu bez dozvole papine. Inocent III. ovako mu piše: »*Pharensi episcopo... Mirari cogimur et moveri... in regimen ecclesie Iadertine sine mandato sedis apostolice irreverenter assumere presumpsisti. Licet... in Iadertinum archiepiscopum electus fueras. immo verius postulatus... adicientes. quod licet episcoporum translatio ad*

Patrijarka Walbert potvrđuje Teodozijev izbor i premještaj.

Uvrijedili bismo časnu uspomenu Teodozijeve, ako reknemo, da nije znao, da izbor i premještaj njegov pripada odobrenju papinu. Nu jesu li za to htjeli da znadu izbornici, koji su i nadalje priznavali vlast carigradskog patrijarke, premda je ovaj bio u miru s Rimom? Teodozije se našao u neprilici. Ako se obrati papi, ozlovoljiće Spljećane, a ako Carigradu, uvrijediće papu.⁷³⁾ Ko da ga sada izvuče iz škripeca? Patrijarka Walbert imao je nad Teodozijem, kao ninskim biskupom, jurisdikciju. Na temelju toga smatrao se je ovlaštenim, da Teodoziju dozvoli da preuzme upravu spljetske crkve (*ecclesiae Spalatinae regimen*), zadržavši ipak ninsku biskupiju. Tim je Walbert indirektno odobrio i sam izbor Teodozijeve. Patrijarka Walbert htio je valjda da sada preuzme prava carigradskog patrijarke nad spljetskom crkvom i ne misleći da tim povrijedi vrhovnu papinsku vlast.

Stjepan VI. kori Walberta i Teodozija. Rimski su pape svoja prava bez obzira svim silama branili i čuvali, i nijesu dopuštali drugim patrijarkama, da im ih otimlju.⁷⁴⁾ Walbert se bio umiješao u stvari spljetske nadbiskuje i tim prekoračio prag svoje jurisdikcije, a Teodozije je tu vlast nad Spljetom i nehotice priznao. Stjepan VI. naprotiv smatrao se je patrijarkom spljetske crkve, i kao takav opazi, da Walbert ore u papinskoj njivi i da mu Teodozije u tomu pomaže. Papa je za ovo doznao prije, nego li mu je Teodozije išta javio. Njega su po svoj prilici izvijestili spljetski Latini, kojima je Hrvat Teodozije bio nepoćudan. Stjepan je na to proveo istragu,⁷⁵⁾ te na njezinu temelju upravi u isti mah oštro ukorno pismo i Walbertu i Teodoziju.

---

solum pertineat Romanum pontificem. quia tamen ad venerabilem fratrem nostrum... Patriarcham Gradensem consecratio Iadertini electi noscitur pertinere. cum de beneplacito nostro procederet. ut tibi pallium conferemus. et tu nobis iuramentum fidelitatis prestares (Theiner: o. c. I. str. 3).

⁷³⁾ Neprihvatljivo je mnijenje Gruberovo (o. c. str. 540). da su Teodozija »bizantinsko-dalmatinski biskupi izabrali nadbiskupom samo na uvjet, da se odreče pape i neda od njega posvetiti (?), nego od akvilejskog patrijarke«.

⁷⁴⁾ Pomislimo samo kojom je žestinom Ivan VIII. u ono vrijeme ustao protiv carigradskog patrijarke Ignatija u pitanju prava rimske crkve u Bugarskoj (Starine, XII. str. 211, 212, 216 i 218).

⁷⁵⁾ To zaključujemo iz riječi *„diligentius perimantes“* i *„studiosius investigavimus“* u pismu na Teodozija (Starine, XII. str. 219).

Pismo Stjepanovo na Walberta sačuvano je u dekretu Ivona (V. c. 13.)⁷⁶⁾ Rački⁷⁷⁾ datira ovo pismo između god. 885-891., a tako i Paschini,⁷⁸⁾ dočim ga Šišić⁷⁹⁾ tačnije stavlja »potkraj 886. ili početkom 887«. U pismu papa veli: »Čudimo se što crkvi komskoj⁸⁰⁾ ne ćeš da posvetiš biskupa, premda si na to bio pozvan od apostolske stolice. Sada ti po drugi put pišemo (da to učiniš), jer mi ne ćemo da kršimo prava nijedne crkve, premda po apostolskoj moći mi možemo rediti (posvetiti za biskupa) klerike ma iz koje crkve. Prestani progoniti Liutwarda (izabranoga komskog biskupa); a ako ga što prije ne posvetiš, mi ćemo ga posvetiti, kad dođe k nama u Rim. To mi ne samo da možemo učiniti po apostolskoj oblasti, nego i jer nas na to nagoni i tvoj primjer, pošto si ti, prekorativši mede tebi određene (tvoju jurisdikciju), drznuo se potvrditi («o r d i n a r e») biskupa u solinskoj (spljetskoj) crkvi, na omalovaženje apostolske stolice«. Papa ovdje pozivlje Walberta, da izvrši svoju dužnost i posveti komskog biskupa, kojemu je s nepoznatih nam razloga uskratio bio posvetu. Papa ne će, premda bi mogao, da se pača u jurisdikciju akvilejske patrijaršije nad Komom; nu za to ne dopušta Walbertu, da ide preko medaša svoje jurisdikcije i da se pača u spljetsku nadbiskupiju.⁸¹⁾

Na našu se stvar odnosi najviše zadnja stavka Stjepanova pisma: »qui (Walbert) transgressis terminis tibi commissis in ecclesia Salonensi episcopum ordinare ad indecentiam sedis apostolicae praesumpsisti«. Po onom, što smo rekli, znademo da se ovdje radi o Teodoziju. Sačuvala su se dva ulomka pisma istoga pape, upravljena na Teodozija, koji objašnjuju događaj. Prvi počima:

⁷⁶⁾ Ivo, biskup u francuskom gradu Chartres (1040-1117), sastavljajući svoj zbornik kanona, nije poznavao prilike Teodozijeve i za to nije razumio pravog značenja papinog ukora.

⁷⁷⁾ Doc. str. 187.

⁷⁸⁾ o. c. str. 40.

⁷⁹⁾ Priručnik, str. 209. i Geschichte der Kroaten str. 111., opaska 1.

⁸⁰⁾ Komo (Como) je grad i biskupija u sjevernoj Italiji u milanskoj crkvenoj pokrajini. Za shizme »triju kapitula« pristade ova biskupija uz akvilejske shizmatične patrijarke, otcijepi se od milanske provincije i pripoji se akvilejskoj i tako ostade sve do ukinuća patrijaršije g. 1750 (Marcuzzi: Sinodi Aquileiesi, str. 307-314).

⁸¹⁾ Značajno je da papa priznaje Walbertu vlast i valjanost posvećivanja, dapače ga sili da posveti komskog biskupa. Da je Walbert bio pristasa Fotijev, zastalno papa ne bi tako govorio.

»Nunquidne duabus simul sponsis...« iz Ivonova dekreta,⁸²⁾ a drugi »Quis vice Marini...«, našast u Londonu, a po Račkom obijelodanjen.⁸³⁾ Oba ulomka držimo jednom cjelinom i stavljamo ih pod kraj 886. ili na početak 887. kao i ono pismo na Walberta. Ulomci glase: »Stephanus.. Theodosio episcopo... (1) Quis vice Marini episcopi in ecclesiae Spalatinae regimen successerit, diligentius perrimantes, te curam illius ecclesiae suscepisse audivimus, cumque et quid de tibi commissa (t. i. ecclesia nonensi) ordinaveris, studiosius investigaremus, dictum est (te) utrisque preesse... (2). Quod si verum est non modice miramur, sed in hoc admiratione dignum non iudicamus, quia in ipso tue ordinationis inicio deliquisse te non modicum audimus. Nam cum pie memorie decessor tuus hominem excessisse dicitur, ad Aquilegensem diceris convolasse ecclesiam et exinde consecrationem suscepisse, quam in sede beati Petri ab apostolicis debueras manibus petere in quo et te deviasse et cum excessisse, luce patet clarius... (3). Nunquidne duabus simul sponsis nubere barbaricam gentem instruis? Nunquidne sacramentum ecclesiae exponentem apostolum non legisti: erunt duo in carne una? an forsitan tui codices falso tres in carne una asserunt?... (4). Desine iam tali tabescere ignavia; et disce paternis obedire regulis, ne inveniaris statutos a patribus terminos transgredi, vel per ambitionem de maiori ad maiorem transire ecclesiam, quod tentantem laica etiam comunione sacri privant canones...⁸⁴⁾

Biskup ne smije da ima dvije biskupije. Čin Teodozijeve, što je mjesto Marina preuzeo upravu spljetske crkve i zadržao ninsku, papa osuđuje, jer kanoni toga ne dozvoljavaju. U kršćanstvu se smatra sveopća crkva zaručnicom Kristovom, a svaka biskupska

⁸²⁾ Doc. str. 186.

⁸³⁾ Starine, XII, str. 219. — Prvi je ulomak Rački datirao »circa a. 886.«, a drugi »a. 886. exeunte v. 887, ineunte«, kojemu se priključuje i Šišić (Priručnik, str. 209).

⁸⁴⁾ Mogle bi se stavke poredati redom 1, 3, 2, 4.

crkva zaručnicom svoga biskupa. Vez biskupa sa svojom crkvom prisposoblja se ženidbi ovako: »in electione initiatum, ratum in confirmatione et in consecratione intelligitur consummatum.«⁸⁵⁾ Prema tomu biskup ne smije da ima dvije crkve, ni crkva dva biskupa, kao što ni kršćanin dvije žene, jer inače bi upao u bigamiju.⁸⁶⁾ Na temelju ovakova shvaćanja pita papa Teodozija: kad ti, kao biskup, držiš u isto doba dvije biskupije, onda dosljedno ćeš valjda učiti svoje vjernike da drže po dvije žene! Da ga bolje stavi o zid, nastavlja: zar nijesi čitao poslanicu apostola (Pavla), gdje veli: »biće dvoje u jednoj pūti?«⁸⁷⁾ Papa hoće da sa sv. Pavlom dokaže Teodoziju, da samo jedan biskup i jedna crkva čine jedno duhovno tijelo, a ne jedan biskup sa dvije crkve, jer u tom slučaju bio bi Pavao rekao: biće troje u jednoj pūti. Primjerci sv. pisma, što ih papa ima, govore o dvojici, i ti su autentični, a ako Teodozijevi govore o trojici, ti su krivi i pogrešni.

Eto u čemu sastoji papin ukor Teodoziju. Ni u snu nije papa mislio ukoriti Teodozija s kakove krive nauke o ženidbi.⁸⁸⁾ On mu je samo spočitnuo, što u isto vrijeme drži dvije biskupije, ninsku i spljetsku.

Akvilejski patrijarka nema vlasti nad Spljetom. Papa je pred očima imao još jedan drugi Teodozijev prestupak, naime što se je Teodozije obratio Walbertu. Za to Stjepan VI. nastavlja koreći Teodozija: »Što ako je istina (da ti držiš dvije crkve i to dozvolom Walbertovom) u velike ti se čudimo; nu ipak taj tvoj postupak ne

⁸⁵⁾ Aichner: o. c. str. 288. op. 5.

⁸⁶⁾ Silom zbačeni patrijarka Ignatije nazivlje svoga nasljednika, »preljuboučincem (Marković: o. c. str. 411)«, jer mu je preteo zakonitu zaručnicu, crkvu carigradsku. Još izrazitije piše papa Nikola I. o Fotiju: »*pervasore — ut ita dixerimus — viri viventis* (ib. str. 425. op. 29)«. Urban II. u pismu na ugarskog kralja Kolomana (1096) kaže o antipapi Klementu III. da »*contra divine legis scita, contra evangelii statuta, contra sanctorum canonum decreta viventis patris et domini cubile ascendit, Gregorii VII apostolice memorie pontificis cathedram invasit, matrem fidelium omnium Romanam ecclesiam incestavit* (Šišić: Priručnik, str. 398-399)«.

⁸⁷⁾ Ephes. V. 31. — U ovoj je poslanici Pavao uspoređivao vez između muža i žene s vezom Krstovim sa crkvom i htio je da reče: kako je jedan Krst i jedna crkva, tako treba da bude jedan muž i jedna žena a oboje sačinjavaju jednu pūt.

⁸⁸⁾ Rački (Doc. str. 186), Klaić (o. c. I. str. 64), Gruber (o. c. str. 540), Ritig (o. c. str. 57. op. 23), Kaer (o. c. str. 5) i dr. krivo su shvatili papin ukor kao da je Teodozije dopuštao Hrvatima držati dvije žene.

smatramo čudnim, jer čujemo da si ti (još jednom mimoišav papinsku vlast obratio se patrijarki akvilejskomu) već u samom početku tvoga biskupovanja mnogo pogriješio. Kad je naime tvoj prečasnik (na ninskoj stolici) umro, govori se da si ti pohitio k crkvi akvilejskoj i ondje primio posvećenje, premda si imao da to zatražiš od apostolskih (papinih) ruku u sjedištu sv. Petra (u Rimu). Jasno je kao sunce, da si tim i ti sašao s pravoga puta i da je on prestupio«.

Kad smo raspravljali o posvećenju Teodoziju za ninskoga biskupa, kazali smo, da je ovim riječima papa smijerao na ono posvećenje, t. j. da je Teodozija Walbert posvetio, a ne Ivan VIII. Izgleda da je sada Stjepan VI. imao pred sobom pismo Ivanovo iz god. 879., kojim je zvao Teodozija na posvećenje u Rim. Valjda je Stjepan znao i za razloge, s kojih je Walbert posvetio Teodozija i koje je Ivan uvažio; ali ih sada Stjepan ne će da uzme u obzir. Njemu je ovaj Teodozijev »prestupak« pri posvećenju dobro došao u času, kada ga hoće da ukori za novi prestupak. Papa je iz Teodozijeve prošlosti⁸⁹⁾ ovo iskopao samo da jače otkoči novo zastavljanje rimske stolice.

Stjepan VI. ne priznaje Teodozija nasljednikom Marinovim, nego ga još uvijek smatra biskupom (episcopo) ninskim.⁹⁰⁾ Prema tomu onaj »decessor tuus« ne može da bude spljetski nadbiskup Marin, kako drže Jireček,⁹¹⁾ Šišić⁹²⁾ i dr. Ovdje je govor o Teodoziju posvećenju za ninskoga biskupa i s toga onaj Teodo-

---

⁸⁹⁾ Stjepan VI. tako je postupao i sa Fotijem. Ovaj je god. 857. bio ređen svećenikom i posvećen biskupom (Marković: o. c. I. str. 399); nu u posljednjoj sjednici carigradskog sabora (28. veljače 870.) bilo je proglašeno, da Fotije nije nikada bio biskupom (*nunquam antea episcopum fuisse. neque nunc ulla ratione esse*) i za to bi svrgnut (Marković: ib. str. 467-468). God. 879. popusti blagi Ivan VIII. i prizna Fotija pravim patrijarkom, što i sabor carigradski (879-880) potvrdi. Sa svim tim god. 885 Stjepan VI. u pismu caru Vasiliju zove Fotija »svjetovnjakom«. Ovdje Stjepan zalazi u prošlost Fotijevu i predbacuje mu nešto, što je od prijašnjeg pape i sabora ispravljeno. — Isti Stjepan VI. ustaje i osuđuje sv. Metodija, što rabi slavenski jezik, premda se je bio Ivanu VIII. zakleo, da toga ne će činiti (Starine, XII. str. 220). Stjepan i ovdje prešućuje kasnije Ivanove odluke o dozvoli i priznanju slavenskog jezika. I protiv Fotija i protiv sv. Metodija i Teodozija Stjepan VI. iznosi neke prošle činjenice, koje su već po Ivanu VIII. bile priznate valjanim i dopuštenim.

⁹⁰⁾ Samo kao hrvatskom biskupu upravljena je riječ »barbaricam gentem«, t. j. hrvatski narod, jer spljetski Latini nijesu Rimu bili barbari.

⁹¹⁾ Die Romanen in den Städten Dalmatiens itd. I. str. 48.

⁹²⁾ Geschichte der Kroaten str. 112 i dr.

zijeve prešasnik je neki ninski biskup nepoznata imena, koji je također u Akvileji bio posvećen, a ne nadbiskup Marin. Dosljedno i riječi »et cum excessisse« imaju se odnositi na onoga ninskoga biskupa. Kad bi se ove riječi ticale Walberta, onda moramo dozvoliti, da je u pismu izostavljena jedna stavka, koja je govorila o Walbertu, jer u sačuvanim ulomcima nema zбора o njemu i jer »aquilegensem... ecclesiam« ne može se gramatikalno spojiti sa »eum excessisse«.

Iz svega se vidi da je ovim papa htio da konstatuje, da se je Walbert neovlašteno bio umiješao u poslove spljetske crkve, kao što se je prije bio umiješao u poslove ninske biskupije.

Krivo tumačenje papinih pisama. Neki ⁹³⁾ su iz pisma na Walberta i Teodozija zaključili, da je Teodozije sada (886-887) bio od Walberta posvećen (*consecrationem suscepisse*), odnosno da je Walbert Teodozija redio (*episcopum ordinare*) za spljetskoga nadbiskupa. To je mišljenje krivo. Biskupsko i nadbiskupsko posvećenje (*consecratio*) jedno je te isto, i ne treba da već posvećeni biskup ako bude premješten na nadbiskupiju, bude na novo posvećen.⁹⁴⁾ Teodozija je dakle sada Walbert samo potvrdio i dao mu dozvolu da pređe u Spljet i da zbog nekih važnih razloga zadrži ninsku stolicu. Šišić ⁹⁵⁾ je dobro opazio, da se ovdje ne radi o kakvoj ponovnoj posveti, nego samo o potvrdi. Tako misli i Ritig ⁹⁶⁾

»**Consecrare**« i »**ordinare**«. Onima, koji vjeruju u ponovno posvećenje, smeta ukor papin Walbertu: »in ecclesia Saloniensi episcopum ordinare... presumpsisti«, te su ga poistovjetili s papinim ukorom Teodoziju: »consecrationem suscepisse«. Mi smo navlaš rabili za izraz »episco-

⁹³⁾ Rački (Nutarnje stanje, str. 51), Gruber (l. c.) i Jireček (o. c. I. str. 48).

⁹⁴⁾ God. 1060. izabran je spljetskim nadbiskupom osorski biskup Lovro koji nije bio na novo posvećen, nego samo od pape potvrđen, uz dozvolu da pređe iz Osora u Spljet (Toma arcidijakon, o. c. str. 47). — Kad su Zadrani god. 1179. izabrali za svoga nadbiskupa Tebalda, već egubijskog biskupa, papa Aleksandar III. potvrdi izbor i podijeli mu palij, te ovako piše patrijarki u Gradu: »*sidem archiepiscopus de manu tua consecrationis munus, sicut ecclesie tue privilegium continet, non accepit, cum ipse pontificali officio peditus consecratione nostra vel tua nequaquam egerit* (Smičiklas: Codex dipl. II. str. 160).

⁹⁵⁾ Geschichte der Kroaten str. 111, op. 1.

⁹⁶⁾ o. c. str. 131-132.

p u m o r d i n a r e« hrvatsku riječ »potvrda«, a ne »posvećenje«, jer je sasvim isključeno, da je Walbert »posvetio« Teodozija »in ecclesia Salonensi«. I Rački⁹⁷⁾ se služi izrazom »posaditi«, »posaden na nadbiskupsku stolicu«.

Je li dakle jedno te isto »consecrare« i »ordinare«? Istina je, da se oba izraza rabe u značenju posvećivanja biskupa; ali ipak se iz raznih ondašnjih i kasnijih primjera dade ustanoviti, da se »consecrare« više odnosi na čin biskupskog posvećenja, a »ordinare« na potvrđenje, priznanje, namještenje i, kako bi se danas reklo, na ustoličenje (in stallum ponere, installare).⁹⁸⁾

Bez ovakova tumačenja i shvaćanja sasma se prirodno Ritig⁹⁹⁾ čudi, što »postoji... opreka između listova Ivana VIII... ter onih Stjepana VI. ...«, jer da »papa Stjepan tvrdi, da je Teodozije zasjevši na splitsku stolicu u Akvileji bio zareden biskupom...; dočim se u oba lista (Branimiru i Mihajlu) Ivana VIII. pretpostavlja Teodozije već 881. u časti biskupskoj«. Prema našem razlaganju ovdje nema nikakve opreke, jer je patrijarka Walbert god. 879. posvetio Teodozija za ninskoga biskupa, a god. 886. potvrdio je Walbert izbor Teodozijev za nadbiskupa spljetskoga.

Teodozije se papi opravdava. Ustanovivši papa da je Teodozije nedopuštenim načinom preuzeo upravu spljetske crkve i protiv svih propisa pridržao i onu ninske, obraća mu se očinskom opome-

⁹⁷⁾ Nutarnje stanje, str. 79.

⁹⁸⁾ U čl. IX. spljetskog sabora (925) govori se o biskupu Liciniju »ut in ecclesia, in qua ordinatus est, contentus permaneat (Doc. str. 191)«. — Spomenuti nadbiskup Lovro veli (1069) o sebi: »Ego Laurentius, nuper ap-sarensis ecclesie presul ...spalatine sedis electus et ordinatus archiepiscopus (Doc. str. 76)«. — Slično i Toma arkidijakon piše o Lovri: »ordinatus in sede salonitane ecclesie (o. c. str. 54)«. — Isti Toma kaže, da »in ecclesia autem salonitana, a tempore subversionis presul non fuerat ordinatus (ib. str. 33)«. — Kad je cerenski biskup Marin imenovan papom (882.) spomenici vele: »omni populo Romano unanimiter confortante Marinus,.. ordinari compactum est (Marković, o. c. I. str. 527. op. 113)«. — Kasnije je kralj Koloman u povelji Trogiranima (1107.) kazao: »episcopum vero aut comitem, quem clerus et populus elegerit, ordinabo (Smičiklas: o. c. II. str. 19)«. Jasno je, da je Koloman htio reći, da će izabranoga biskupa i kneza priznati i potvrditi, a ne posvetiti. Ovako je Kolomanov izraz shvatio nasljednik mu Gejza II, koji, potvrdivši (1142.) Splječanima Kolomanovu zakletvu i doslovce ju opetujući, mjesto »ordinabo« stavlja »confirmabo (Smičiklas: o. c. II. str. 49)«, a tako i u povelji Trogiranima (id. II. str. 53). I kralj Andrija (1207.) rabi izraz »confirmabo« (id. III. str. 68)«.

⁹⁹⁾ o. c. str. 132.

nom, da se pokori crkvenim odredbama, da ne bude zatečen u prekoračivanju meda i propisa crkvenih otaca. Tim mu kaže, da ima ostati u medama ninske biskupije i da ne prelazi u spljetsku nadbiskupiju. Inače će se Teodoziju moći da predbaci, da iz oholosti prelazi iz veće (ninske) na još veću (spljetsku) crkvu.

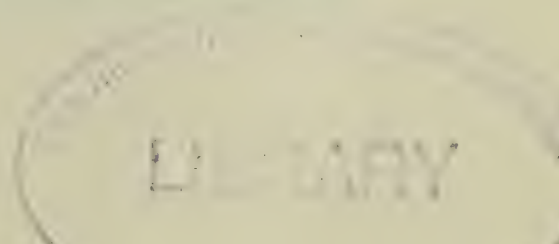
Primivši Teodozije ovo pismo i razumjevši prigovore Stjepanove, požuri se da mu prikaže svoje razloge i namjere.¹⁰⁰⁾ Javi mu da je njegovim izborom za nadbiskupa povraćena solinsko-spljetska crkva u zajednicu s Rimom; da će se obnoviti stare razorene biskupije u opsegu negdašnje solinske metropolije, a tim da će kršćanstvo procvasti. Prizna za tim Teodozije papinu jurisdikciju nad spljetskom crkvom, te ga moli, da mu pošalje palij i tim ga priznade metropolitom.

Papa potvrđuje Teodozijev izbor. Umiri se Stjepan VI. i ovako odgovori Teodoziju: »Theodosio episcopo (Stephanus VI). Salonitana ecclesia, quam deo auxiliante restitutam asseris, ut (ad) pristinum gradum redeat, in hianter cupimus; et omnes ecclesiae, quae barbarorum rabie destructae sunt assiduis precibus, ut restaurentur, imploramus, ita tamen ut in novarum ecclesiarum restauratione neglectus non proveniat antiquarum. Pallium et eius usus quem rogitas, cum dei misericordia cooperante ipse ad apostolorum limina veneris, consultius dabitur, ut multiplici benedictione locupletatus letior ad propria redeas; quia ipsius usus non ad pompe fastus, sed ad religionis attinet ministerium... (Item) Quomodo ab eo benedictionem caperes, qui caret benedictione? Quomodo alteri tribuit quis quo sibi carere dinoscitur?«¹⁰¹⁾

Papa želi, da se spljetska crkva digne do stare veličine solinske crkve. Moli Boga, da se sve (biskupske) crkve, što su ih barbari razorili, obnove; ali hoće, da se obnovljenjem ovih crkava

¹⁰⁰⁾ Ovo se Teodozijevo pismo nije sačuvalo, ali ga Stjepanov odgovor pretpostavlja (*asseris, rogitas*).

¹⁰¹⁾ Starine, XII. str. 219. — Ovo pismo Rački i Šišić složno stavljaju između god. 887-888. Razumije se po sebi, da je i ono došlo do nas u ulomcima, jer i onaj »item« pretpostavlja, da je nešto pred njim izostavljeno.

ne povrijede prava starih još postojećih.¹⁰²⁾ Glede palijuma želi papa da Teodozije dode osobno u Rim. Na kraju papa govori o nekome, koji nema blagoslova, i pita Teodozija: kako ćeš primiti blagoslov od onoga, koji blagoslova nema? Kako će neko nešto dati, što sam nema? Rački¹⁰³⁾ hoće, da se ovo odnosi na patrijarku Walberta, što i mi priznajemo, ali ne u smislu, da je Walbert, kao tobožnji Fotijev pristaša, bio proklet od pape i s toga da nije imao blagoslova. Moglo bi se doduše čitati: »*quomodo ab eo iurisdictionem caperes, qui caret iurisdictione (nad Spljetom)*«; nu i bez toga ima se izraz »*benedictio*« uzeti u tijesnom odnošaju sa »*iurisdictione*«. Papa je htio samo da primijeti, da Walbert nije imao prava da potvrdi izbor Teodozijev.

Teodozije kao nadbiskup spljetski. Ne može se stalno reći, da li se je Teodozije odmah sada odrekao ninske biskupije, ili je s njom za neko vrijeme i nadalje upravljao. Svakako je on odmah išao u Rim i bio priznat i potvrđen za spljetskoga nadbiskupa, te primivši palij povratio se je u Spljet »*multiplicibenedictione locupletatus*«.

Što Ivanu VIII. nije god. 879. pošlo za rukom da skloni Spljećane te pošalju nadbiskupa u Rim, to je sada Stjepan VI. postigao. Tim je iz Spljeta bila istisnuta duhovna vlast Bizanta, a bez dvojbe i politička oslabljena, dočim je Branimirova pojačana.

Teodozije je na spljetskoj stolici ostao najdalje do god. 892., jer se u Mutimirovoj listini od ove godine spominje spljetski nadbiskup Petar II.¹⁰⁴⁾ Što je Teodozije kao nadbiskup radio, nije ostalo ubilježeno. Ne znamo je li i u koliko izveo svoju namisao o obnovljenju razrušenih biskupija u hrvatskoj zemlji. Ovo obnobljenje stoji u vezi s onim, što se je bilo zaključilo na duvanjskom saboru.¹⁰⁵⁾

Kao osobni prijatelj sv. Metodija Teodozije je ne samo u ninskoj biskupiji proširio slavenski jezik, nego ga je sada posijao i u

¹⁰²⁾ Što je ovim nejasnim riječima uprav htio da reče, ne znamo. Valjda je mislio, da obnovljene biskupije ne dođu u sukob sa postojećim zbog međaša i jurisdikcije, i da se zbog novih ne zapostave stare. Gruber (l. c.) nagađa, da ovim »*misli papa na ostale bizantinsko-dalmatinske biskupije, koje bi izgubile svoj utjecaj na hrvatsko zemljište, kad bi spojenjem spljetske i ninske dijeceze samo spljetski nadbiskup imao vlasti na hrvatskom zemljištu*«.

¹⁰³⁾ Starine, XII. str. 219. op. 3.

¹⁰⁴⁾ Doc. str. 14-16.

¹⁰⁵⁾ Rek bi da se je radilo o obnovi biskupija u Duvnu, Skradinu i Sisku, te da ove budu podložne Ninu kao metropoliji.

samom Spljetu i biće objeručke primio prognane Metodijeve učenike. Glagolaši su tim poplavili ne samo svu hrvatsku zemlju, nego i latinske gradove istisnuvši latinaše. Kao nadbiskup solinsko-spljetski dao je Teodozije na svoj trošak napisati glagolački psalterij, i to je prvi spomenik glagolice u našoj zemlji.¹⁰⁶⁾ Ruski je arhimandrit Leonid došao dapače do čudnovate teorije, da je glagolicu obreo naš Teodozije, a ne filozof Konstantin, i da je to učinio namjerom, da Hrvate odvraći od grčko-istočne crkve.¹⁰⁷⁾ Teodozija napokon neki¹⁰⁸⁾ drže svecem.

Knez je Branimir moralno i materijalno pomagao nadbiskupa Teodozija. Ako je istinita Branimirova darovnica spljetskoj crkvi, koju kralj Gejza II. spominje,¹⁰⁹⁾ zastalno je izdata Teodoziju.¹¹⁰⁾

Po prilici u isto vrijeme (oko god. 892.) nestaje i Teodozija i Branimira. Ne bi nas iznenadilo, kad bi se sutra dokazalo, da je Branimir prevratom u državi izgubio život i prijestolje, kako ga je i dobio. Nedvojbeno je, da je stranka Trpimirova, na čelu s Mutimirovom, radila o glavi Branimirovoj, i da je latinsko svećenstvo snovalo protiv Teodozija. Čim svrši vlast Branimirova, koja pređe u ruke Mutimirove, puče i veza Spljetske crkve s Rimom. Knez Mutimir (892-910) oslobodi hrvatsku državu sasvim od franačkog gospodstva, i otsle hrvatski vladari ne spominju franačkih. Tim je i vlast akvilejske patrijaršije nad Hrvatima malaksala i počela iščekavati. S druge strane osilila se je vlast spljetske nadbiskupije nad čitavom Dalmacijom i Hrvatskom i ugrozila prava i opstanak ninske hrvatske biskupije, koja sada postade faktično nezavisnom.

IV.

IV. Ninski biskup Aldefred. Knez Trpimir, otac Zdeslavljev i Mutimirov, bio se je pokumio s nadbiskupom spljetskim Petrom I. i darovao mu god. 852. zemlje oko crkve sv. Jurja u Putalju (u današnjem Kaštel Sućurcu), potvrdivši darovštinu kneza Mislava.¹¹¹⁾ Kad su Domagoj i Branimir preoteli vlast, oduzeše ove darovštine spljetskoj crkvi i dadoše ih na uživanje ninskoj. Tako je po svoj

¹⁰⁶⁾ Jelić: Fontes, str. 5-9.

¹⁰⁷⁾ Rački: Nutar. stanje, str. 259. op. 1.

¹⁰⁸⁾ Prodan: Borba za glagolicu, str. 141-142.

¹⁰⁹⁾ Smičiklas: Cod. dipl. II. str. 87.

¹¹⁰⁾ Za to bi se imala datirati »između 886-892«, a ne god. 879-888, kako je učinio Rački (Doc. 14).

¹¹¹⁾ Doc. str. 3.

prilici i Teodozije uživao ovaj posjed kao ninski biskup, a ostavljen mu je bio valjda i onda, kada je prešao u Spljet. Poslije smrti nadbiskupa Teodozija, t. j. god. 892. u Ninu je biskupovao Aldefred.¹¹²⁾ On zatraži za svoju crkvu Trpimirovu darovštinu tvrdeći, da ju je Trpimir dao ondašnjemu nadbiskupu Petru I. samo na doživotno uživanje, a ne crkvi spljetskoj za vijeke. Nadbiskup Petar II. je protivno dokazivao. Ne mogavši se složiti, obrate se sudu kneza Mutimira. »U ovoj parbi imao je dakle Mutimir razgovjetno svoju misao izreći, komu od onih dvaju načela prija, t. j. hoće li dopustiti, da se pravomoćje biskupa hrvatskoga protegne na svekoliko žiteljstvo hrvatsko, ili da bude omedašeno granicama biskupije ninske?«¹¹³⁾

Mutimir rasudi prijepor u prilog Spljetu i odluči »ut nullus deinceps de successoribus meis de potestate Spalatensium ecclesiae subtrahere audeat, uel quomodo libet diripere; sed iuxta priscam consuetudinem ut donatam a patre meo recolimus.«¹¹⁴⁾

Ovom presudom uzdrmana je vlast hrvatskih biskupa u neposrednoj blizini Spljeta.

Borba Spljeta i Nina za primat. Mutimira naslijedi Tomislav kao knez (g. 910.-925.), a za tim kao kralj (925.-933). Kralja Tomislava prizna sva bizantinska Dalmacija svojim gospodarom. Dospjevši pod jedno žezlo i Hrvatska sa ninskom biskupijom i Dalmacija sa spljetskom nadbiskupijom, nastade pitanje: koja će od ovih dviju crkava imati vrhovnu vlast u čitavoj državi? Porodi se takmenje između hrvatskog biskupa i spljetskog nadbiskupa. Tomislav je volio Ninu, nego li latinskomu Spljetu. Za to je trebalo da i Spljet dobije svog zaštitnika. Carigrad mu nije mogao u tomu da pomogne, a Spljet se nije mogao da obrati Rimu, jer se je poput nadbiskupa Petra II. i njegov nasljednik Ivan, izabran oko god. 914., držao carigradskog patrijarke. Jedinu je izlaz bio, da nadbiskup spljetski priznade vrhovnu papinu vlast. To Ivan i učini.

¹¹²⁾ Smičiklas (Povjest hrv. I. str. 194) misli, da ime Aldefredovo »kazuje, da je iz onih strana, gdje su Slaveni bliži Nijemcima, da je jedan od učenika sv. Metodija«

¹¹³⁾ Rački: Vieki i djelov. str. 408.

¹¹⁴⁾ Doc. str. 14-16. -- Iz ovih se riječi razabire, da su Mutimirovi prečasnici (Domagoj ili Branimir) bili oduzeli ovaj posjed spljetskoj crkvi i dali ga ninskoj.

Pred papom imali su Spljećani da dokažu svoju prednost. Starina je uvijek kod Rima imala boljeg oslona. Za to Spljećani počehše iznašati dokaze i vaditi stare spomenike, valjda neke i krivotvorene, kojima su dokazivali prava svoje crkve kao metropolije stare Dalmacije.

Od davnine štovala se je u spljetskoj stolnoj crkvi uspomena solinskih mučenika Dujma i Anastazija, te se je i njihovim imenom nazivala.¹¹⁵⁾ Na Dujmu, tobožnjemu učeniku sv. Petra apoštola, gradili su Spljećani svoja nasljedna prava solinske crkve. Da ih bolje utvrde, uzeli su dokazivati, da je Dujam bio utemeljitelj solinske crkve i njezin prvi biskup, te da je bio učenik apostolski i da ga je sv. Petar poslao u Solin. Još su tvrdili, da je odmah poslije razorenja Solina prešla u Spljet sva crkvena solinska vlast i da je prvi spljetski nadbiskup Ivan Ravenjanin neposredni nasljednik solinskih nadbiskupa, koji da je živio u VII. v., da je bio od pape posvećen i da je prenio moći sv. Dujma u Spljet.

Ovakovim dokazima dodoše pred papu, da izreče svoj sud u sporu s Ninom. Za slučaj, da papa iz obzira prema hrvatskomu vladaru uzme u zaštitu hrvatskog biskupa, prikazaše njega i Hrvate kao heretike, jer da u crkvi rabe Metodijev jezik, a ne latinski¹¹⁶⁾ Spljećani su zaveli papu i tim, što su mu dokazivali, da su Hrvati opstojali u rimskoj Dalmaciji već u doba apoštolsko, kad je tobože sv. Dujam bio biskupom u Solinu, te da su od onda Hrvati bili pod jurisdikcijom solinske metropolije.¹¹⁷⁾

Prvi spljetski sabor i ninski biskup Grgur. Papa Ivan X. posla u Spljet svoje legat, da iskorene nauk Metodijev. God. 925. na spljetskom crkvenom saboru, uz nadbiskupa Ivana i ostale dalmatinske biskupe, našao se je i ninski Grgur, ali ne kao sufragan spljetski, nego kao protustranka i kao poglavica neodvisne hrvatske crkve, sa hrvatskim kraljem i velikašima. Grgur je tražio, da sam

¹¹⁵⁾ »*Coenobium sanctorum martyrum Domni et Anastasii. Cosmae et Damiani* (Doc. str. 4)«, ili »*ecclesia Domni et Anastasii beatorum martyrum*« sa posebnim oltarom sv. Dujma »*sacro sancti Domni altario* (Doc. str. 15).

¹¹⁶⁾ Tako su i njemački biskupi optužili sv. Metodija, premda je očito, da su se oni protiv njega digli samo zbog svoje jurisdikcije, koju im je Metodije istisnuo iz Moravske i Panonije.

¹¹⁷⁾ Mi tako tumačimo riječi papine u pismu na Tomislava: *Quis enim ambigit. Sclavinorum regna in primitiis apostolicae et universalis ecclesiae esse commemorata.*

bude primasom i dalmatinskim biskupima (qui sibi vindicare cupiens primatum Dalmatianorum episcoporum),¹¹⁸⁾ i htio je da postane metropolitom (et sibi ius metropolicum indebite vendicando).¹¹⁹⁾

Papa je ovom prigodom upravio nadbiskupu spljetskomu i njegovim sufraganima pismo,¹²⁰⁾ zamjerajući im, što su za toliki niz godina bili daleko od rimske stolice i tim na neki način prouzrokovali, da se u njihovim biskupijama raširi nauk Metodijev, t. j. slavenski jezik. S toga im naredi, da se služba božja ima vršiti samo u latinskom jeziku. Drugim pismom,¹²¹⁾ upravljanim kralju Tomislavu, knezu humskomu, županima, svećenstvu i narodu hrvatskomu, papa se obara na »barbarski« slavenski jezik i hoće, da se hrvatska djeca već iz malenih nogu uče latinskomu.

Na saboru je bila većina Latina. Prvi prihvaćeni članak glasi: »Quum antiquitus beatus Domnius ab apostolo Petro praedicare Salonam missus est: constituitur, ut ipsa ecclesia et civitas, ubi sancta eius membra requiescunt,¹²²⁾ inter omnes ecclesias provinciae huius primatum habeat, et metropolis nomen super omnes episcopatus legitime sortiatur, ita dumtaxat, ut ad eius iussionem... et synodus celebretur et consecratio episcoporum (fiat)«. Sabor je tim prihvatio tvrdnje Spljećana za istinite i na tom temelju proglasio primat spljetske crkve nad svim biskupijama u hrvatsko-dalmatinskom kraljevstvu. Otsle svi biskupi, pa i ninski imaju primati posvećenje od spljetskog metropolite. Drugim se je člankom zaključilo, da biskup bude samo u onim crkvama, gdje je dokazano, da je uvijek bio, a ne smije da bude u malim gradovima i selima. Nije se ovdje izrijeком spomenuo Nin, ali se je već sada stvorilo neko pravilo i pripravio zakon, da se to kasnije izvede i ukine ninska biskupija. S trećim se člankom sabor obara na Nin, te

¹¹⁸⁾ Doc. str. 193.

¹¹⁹⁾ Toma arh. o. c. str. 54.

¹²⁰⁾ Doc. str. 188-189.

¹²¹⁾ ib. str. 189-190.

¹²²⁾ Ovo je prvi put što se tvrdi, da u Spljetu počiva tijelo sv. Dujma, dočim je ono već davno od god. 641. ležalo u Rimu. O sv. Dujmu mnogo se je pisalo, osobito Bulić u »Bullettinu« posljednjih godina. O primatu spljetske crkve v. Šegvić: »Na čemu se je osnivao primat spljetske crkve«, u »Vjesniku hrv. arkiva« god. 1902. str. 234-239.

hoće da se stegne vlast ninskoga biskupa, pa je odredio, da svaki biskup ima stalno označene međaše (*descriptos sibi terminos*), i da u tudoj biskupiji ne smije posvećivati crkava ni svećenika, kao što je do sada činio ninski biskup.¹²³⁾ Jedanaestim člankom sabor zaključi: »*ut episcopus Chroatorum, sicut nos omnes nostrae ecclesiae metropolitanae subesse se sciat*«. Tim je ukinut dosadašnji nezavisni položaj hrvatske crkve, a hrvatski se biskup podvrgava spljetskom nadbiskupu, koji je tako iznio konačnu pobjedu nad Ninom.

Sa strane hrvatske diže se u saboru bura protiv ovog zaključka. Grgur ustade u obranu neovisnosti ninske crkve, dokazujući osim toga, da njemu, kao narodnom hrvatskom biskupu, pripada primat u čitavoj državi. Zaludu Grgurevi dokazi, zaludu i glas samoga kralja Tomislava i hrvatskih velikaša, koji su tražili, da sve biskupije u opsegu spljetske metropolije budu podložne hrvatskomu biskupu. U saboru nastade pred papinim poslanicima prepiranje, vika i buka (*orta fuit contentio... maxima erat impressa murmuratio... tumultuantibus vobis*).¹²⁴⁾ Nadjačaše Latini i stvoriše dvanaesti članak, kojim zaprijetiše: ako bi hrvatski kralj i velikaši htjeli da svojemu biskupu podvrgnu sve biskupije, koje su spljetskoj nadbiskupiji podložne (*quod si rex et proceres Chroatorum omnes dioeceses episcoporum intra limites nostrae metropolitanae suo cupiunt vindicare pontifici*), neka nijedan naš (latinski) biskup ne krsti, ni posveti, ni redi nigdje u njihovoj državi (hrvatskoj zemlji), nego neka stoje kod kuće (u svom biskupskom gradu), te bez ikakva straha neka krste i rede iz čitave države (pripadnike ninske biskupije) svakoga, koji za to k njima dode. Za sve posljedice, neka Hrvati sa svojim biskupom dadu Bogu razlog.

¹²³⁾ Članci IV-VII. bave se drugim poslovima, ali zbog našeg slabog poznavanja onih prilika, ne znamo, je li se kojim od njih smijeralo na Nin. Osmi i deveti članak govori o biskupijama u Dubrovniku i Kotoru. Ova dva grada, kao i čitav kraj od ušća Cetine do Kotora, nijesu pripadala državi Tomislavljevoj, već je ovdje u ime bizantinskog cara vladao humski knez Mihajlo. Na saboru imalo se je pretresati pitanje svih biskupija gornje i donje Dalmacije, a Spljećani su htjeli da i Dubrovnik i Kotor priznaju primat spljetski. Za to i knez Mihajlo sa »*Serborum proceribus*« prisustvuje saboru. Ne znamo, da li je on podupirao nastojanje Grgurevo, ili je, što je vjerojatnije, htio da i u njegovoj kneževini bude zasebni metropolita.

¹²⁴⁾ Doc. str. 193.

Oborivši glavu hrvatske crkve, zabavi se sabor desetim članom s Metodijevim jezikom; ali ne onako oštro i odriješito kao s ninskom crkvom. Uzete se neke polovične mjere i donekle, barem u potrebi, dozvoljen je i nadalje slavenski jezik (*praeter si necessitatem sacerdotum haberet, per supplicationem a romano pontifice licentiam ei sacerdotalis ministerii tribuat*). Nije se sada ni išlo za uništenjem glagolice, nego samo za uništenjem crkvene hrvatske nezavisnosti.

Zbog ovolike nepravde uteče se Grgur Papi Ivanu X. Papa ne potvrdi zaključka, protiv kojega se Grgur prizva,¹²⁵⁾ te naredi njemu i nadbiskupu, da dođu osobno preda nj.¹²⁶⁾

Drugi spljetski sabor i ukinuće ninske biskupije. Nije poznato jesu li nadbiskup i Grgur išli do Rima. Znade se samo da se je pitanje oteglo zbog nastalog hrvatsko-bugarskog rata. Papinski poslanici odoše u Bugarsku i izmiriše Tomislava s Bugarima. Na povratku svratiše se u Spljet i sazvaše drugi sabor (928.), koji je imao da dovrši Grgurevu stvar.

Na saboru je opet potvrđen primat crkve sv. Dujma. Glede Nina upotrebio se je drugi članak prvog sabora i rasudilo se je: »*Nonensis vero ecclesia non episcopum antiquitus sed archipraesbyterum sub (iuris) ditione episcopi habuisse dignoscitur*«. Sabor ustanovi, da u Ninu nije od starih, a još manje od apoštolskih vremena bilo biskupa, pa se za to ona biskupija ukida. Glede osobe Grgureve odredilo se, da on ide za biskupa u Skradin, ili Sisak, ili Duvno, ili u koji drugi grad, gdje je u staro doba bio biskup. Kao za porugu dodalo se je, neka, ako hoće, uzme sve one tri biskupije i tako će opet imati prostranu biskupiju, ali će mu to biti na propast

¹²⁵⁾ Neki drže, da se je Grgur obratio papi u obranu slavenskog jezika, dakle da se je pritužio protiv X. saborskog članka. Naše je mišljenje, da se Grgurov utok tiče XI. čl. t. j. protiv ukinuća nezavisnosti hrvatske crkve i podloženja ninske biskupije spljetskoj. Ovako misli i Rački, koji u registu pisma Ivana X. kaže, da su saborski zaključci potvrđeni »*excepto capitulo de iurisdictione nonensis episcopi*«. Tim se ne umanjuje slava Grgureva kao branitelja slavenskog jezika, jer je očito, da je njegovim nastojanjem za sada donekle bio spašen. Grgur je htio, da hrvatski biskup bude metropolitom cijele države, a tim je htio da obrani i jezik, što su ga ninski biskupi bili uveli u crkvu. Predviđao je Grgur, da će propašću crkvene hrvatske nezavisnosti, propasti i slavenski jezik.

¹²⁶⁾ Doc. str. 193.

duše i na štetu vjernika, jer ne će moći da zadovolji teškim biskupskim dužnostima.¹²⁷⁾

Međutim je bio svrgnut Papa Ivan X. i naslijedi ga Leo VI. (od srpnja 928. do veljače 929..), koji potvrđi saborske zaključke i naredi zadarskomu biskupu Forminu,¹²⁸⁾ ninskomu Grguru i ostalim biskupima, da se pokore svome metropoliti, koji neka ima oblast nad hrvatskom zemljom, kao što je nekoč imala solinska crkva. (*Spalatensem etiam archiepiscopum in Chroatorum terra volumus ut propriam suam parochiam retineat, quemadmodum antiquitus Salonitana ecclesia retinebat*). Grguru suviše naloži, da bude biskupom samo u Skradinu i da u buduće ne otimlje tuđih biskupija (*Gregorium ...praecipimus in sola scardonitana ecclesia tantummodo ministrare; alienas parochias, ei praecipimus, nullo modo amplius usurpare*), jer će ga inače izopćiti.¹²⁹⁾

Papa također o Grguru piše: »qui (im)probitate temporis in Chroatorum terra episcopus effectus est«, t. j. da je silom političkih i crkvenih prilika u Dalmaciji neovlašteno i nedozvoljeno postao biskupom u hrvatskoj zemlji. Ovdje se očito misli ne samo na Grgura, nego i na sve njegove prešasnike u Ninu, naime na samo utemeljenje ninske biskupije. Papa tim kaže, da su Hrvati dobili u Ninu svoga biskupa u ono vrijeme, kad su spljetski nadbiskupi bili pod carigradskim patrijarkom, i to je bio razlog, da su hrvatski biskupi raširili svoju jurisdikciju nad čitavom zemljom. Papa pobija Grgurev nazor glede vlasti latinskih biskupa i kaže: »non potest parochia (biskupija) infra muros civitatis (terminari), sed per longinqua spatia terrarum, in pagis et villis et curtis et ecclesiis et in populo antiquitus determinato (extendi)«.

¹²⁷⁾ Doc. str. 194-195. — Na ovom saboru nema slova o slavenskom jeziku, što je dokazom, da je ovo pitanje bilo na prvom konačno riješeno i odnosni zaključak od pape potvrđen.

¹²⁸⁾ Zadarski biskup Formin htio je bez dvojbe da bude primasom bizantinske Dalmacije, jer je Zadar poslije razorenja Solina postao glavnim gradom Dalmacije, gdje je boravio carski strateg.

¹²⁹⁾ Doc. str. 196-197. — Iz ovoga se vidi, da je i Grgur imao jurisdikciju izvan ninske biskupije po čitavoj zemlji.

Tim je konačno ukinuta ninska biskupija i oboreni svi temelji, na kojima je postojala.¹³⁰⁾

Nadbiskup spljetski »primas Dalmatiae totiusque Croatiae«. Poslije ukinuća ninske biskupije posla papa spljetskomu nadbiskupu Ivanu palij.¹³¹⁾ Tek sada Rim prizna Spljet baštinikom Solina.¹³²⁾ Od ovog doba prozvaše se nadbiskupi spljetski »primasima Dalmacije i čitave Hrvatske, jer se tek sada njihova jurisdikcija raširi po svoj Hrvatskoj. Izraz »**totius Croatiae**« u tijesnom je odnošaju s riječima »*pene per totum regnum Chroatorum*« iz god. 852., kojima se je kitio ondašnji nadbiskup Petar. Sada ukinućem jurisdikcije hrvatskog biskupa, otpada »*pene*« i ostaje »*totum regnum Chroatorum*«. Spomenuti nadbiskup Lovro godine 1076. nosi naslov »*totius Dalmatie ac Croatiae reverentissimi archiepiscopi*«. ¹³³⁾ Spljetski nadbiskupi zvali su se primasima sve do ukinuća nadbiskupije početkom XIX. v.

Obnovljenje ninske biskupije. Na hrvatskom teritoriju uskrišena je stara biskupija u Skradinu, a njezin je biskup potčinjen spljetskom nadbiskupu. Da li je Grgur ninski zasio na ovu stolicu i da li se je hrvatski narod, barem onaj dio oko Nina i sjeverno od njega, u staroj Liburniji, pokorio odredbama iz Spljeta i Rima, ne znamo, jer nemamo povijesnih podataka. Spomenuti nam je samo, da se u listini cara Otona III. od god. 996. među biskupijama, pod-

---

¹³⁰⁾ Značajno je što se u ovoj borbi nije sa strane hrvatske spomenulo, da je ninska biskupija utemeljena od rimske stolice i da je njezin biskup direktno potpadao pod vlast papinu i bivao od pape posvećen. Također se ne spominje ni sv. Anselmo, što nam svjedoči, da tada ove legende nije bilo. Sav postupak protiv Nina dokazuje, da je ona biskupija bila na slabim nogama. Za Teodozija i njegovih prešasnika i nasljednika Rim je mučao, jer je na Balkanu jedini Nin bio uporištem papinstva protiv Carigrada. Čim je pak spljetska i dalmatinska crkva priznala vlast papinu, Rim se osloni na dalmatinske Latine i napusti Hrvate.

¹³¹⁾ Doc. str. 196-197.

¹³²⁾ Što Toma arhidijakon pripisuje prvomu spljetskomu nadbiskupu Ivanu Ravenjaninu (*ipsi concessum est a sede apostolica, ut totius dignitatis privilegium, quod Salona antiquitus habuit, optineret ecclesia Spalatensium* — o. c. str. 33), ne odnosi se na ovoga Ivana, tobože iz VII. v., nego na nadbiskupa Ivana II., pod kojim su držana oba spljetska sabora, kako je već Rački dobro opazio u izdanju Tomina djela (str. 36. op. 2),

¹³³⁾ Doc. str. 108.

ložnim crkvi akvilejskoj, imenuje biskupija na Trsatu (*Tarsaticensis*).¹³⁴⁾ Je li ova utemeljena mjesto ninske? Je li tim akvilejski patrijarka htio da sačuva svoju jurisdikciju nad Hrvatima? Činjenica je, da je otsle leglo slavenskog jezika u hrvatskom Primorju i na kvarnerskim otocima. Ta okolnost daje temelja vjerovanju, da je duh Grgurev prešao na Trsat.

Preko sto godina Nin ostade bez biskupa. Kroz to se vrijeme nedvojbeno rađa u Ninu legenda o utemeljenju crkve ninske po sv. Anselmu, učeniku Krstovu, kao ustuk i paralela spljetskoj legendi o sv. Dujmu.

Polovinom XI. v. opet je uspostavljena ninska biskupija; ali njezin biskup nema više negdašnje časti i vlasti. On je prosti sufragani spljetskog nadbiskupa, koji posvećiva ninske biskupe, a ovi mu polažu zakletvu vjernosti i poslušnosti.¹³⁵⁾ Ninski biskup izgubi dapače i naslov narodnog hrvatskog biskupa, koji sada nosi kninski biskup, ali ipak kao spljetski sufragani. Toma arhidijakon veli o biskupu novoutemeljene biskupije u Kninu: »*hic multas optinuit parochias, habuitque predia et possessiones per totum pene regnum Chroatie... et sua iurisdictione usque ad Dravum fluvium extendebatur*«. ¹³⁶⁾ Jesu li ovim Hrvati htjeli da uskrise nezavisnu¹³⁷⁾ hrvatsku crkvu, poput one u Ninu? Velika moć dalmatinskih biskupa i njihov uticaj na hrvatske kraljeve, osobito na Zvonimira, nije dopustio Hrvatima, da se odcijepi od spljetske crkvene metropolije. To im je djelomično uspjelo utemeljenjem biskupije u Zagrebu, kamo je prešlo i političko središte Hrvatske.

Marko Perojević.

¹³⁴⁾ Paschini: *Le vicende*, str. 80-83.

¹³⁵⁾ Farlati: o. c. IV. str. 215-217.

¹³⁶⁾ o. c. str. 45. Toma ovdje rabi maldane iste izraze, koje je g. 852. upotrebio nadbiskup Petar I. (*quae est metropolis usque ripam Danubii et pene per totum regnum Chroatorum*).

¹³⁷⁾ Razumijemo samo nezavisnost od Spljeta, a ne od Rima. Prekinuvši Nin svoje veze sa Akvilejom, htio je da bude u crkvenom pogledu neodvisan, priznavajući samo vrhovnu papinsku vlast.

R É S U M É.

L'objet principal de l'étude qui précède est de mettre en lumière l'activité de Théodose, le premier évêque de Nin (Nona) dont le nom nous soit connu (an. 879-886), élu plus tard archevêque de Split (Spalato) (an. 886-892), et de rectifier certaines opinions erronées qui ont cours sur son compte. L'auteur traite incidemment plusieurs questions connexes avec l'histoire ecclésiastique de la nation croate en Dalmatie aux premiers temps du moyen âge. Il s'agit spécialement de la fondation du diocèse national croate à Nin, et des relations de ce diocèse avec le patriarcat d'Aquilée, relations remontant à l'époque où Charlemagne, après avoir conquis la Dalmatie et la Liburnie, habitées par les Croates, soumit ces derniers au margraviat de Frioul et les fit baptiser. Ce furent les missionnaires du patriarcat d'Aquilée qui convertirent les Croates à la foi: de là furent mandés les premiers chorévêques, qui s'intitulèrent d'abord »episcopus Croatorum«, et qui, avec le temps, finirent par fixer leur siège à Nin, centre de l'état croate, tout en restant toujours dans la dépendance du patriarcat duquel ils tenaient leur consécration. L'auteur démontre que les archevêques de Split (Spalato) n'exerçaient aucune autorité sur cet évêché croate de Nin, et n'avaient aucune relation hiérarchique avec lui; la juridiction des évêques croates s'étendait à toute la population croate de la Dalmatie, indépendamment des limites des diocèses latins, confinés dans l'enceinte des murs des cités dalmato-byzantines. Le fait que les princes croates reconnaissaient la souveraineté des Francs ne pouvait être vu de bon oeil, cela va sans dire, par les empereurs de Byzance, ce qui donna lieu à la formation, parmi les Croates, de deux partis politiques ayant à leur tête deux dynasties princières opposés. Le prince Domagoj et ses fils sont partisans de Francs et de Rome, tandis que Trpimir et ses successeurs s'attachent à la cause de Byzance. Un coup d'état se produisit en 878: Zdeslav, fils de Trpimir, reprit possession du trône avec l'aide des Byzantins, soumettant à l'empereur Basile l'église et l'état croates. L'année suivante, le parti opposé se révolta; Zdeslav fut tué dans la lutte, et Branimir s'empara du trône, renouvant les relations d'amitié avec les Francs et avec Rome. Ce fut précisément dans ces conjonctures que le diacre Théodose fut élu évêque de Nin, et consacré

par le patriarche d'Aquilée, Walbert. Jusqu'à présent, on avait cru que cette consécration lui avait été conférée à Rome même par les mains du pape Jean VIII. L'auteur réfute cette opinion erronée, de même que l'assertion inexacte d'après laquelle Walbert aurait été partisan de Photius. D'accord avec l'autorité romaine, Théodose organisa l'église croate de façon qu'à dater de cette époque les Croates demeurèrent fidèles à Rome. Il est probable que Théodose, ami personnel de saint Méthodius, obtint le privilège de faire usage de la langue slave dans la liturgie de son diocèse, ce qui équivalait à l'extension de ce privilège à la nation croate tout entière. À la mort de l'archevêque de Split Marinus (879-886), dépendant du patriarcat de Constantinople, le prince Branimir réussit à amener les Spalatins à élire Théodose pour archevêque. Il se peut que ce fait ait constitué une sorte de compromis à la fois ecclésiastique et politique entre Latins et Croates, ce qui expliquerait que Théodose, en possession de l'archevêché de Split, conserva néanmoins son siège épiscopal de Nin. Le tout s'accomplit à l'insu et sans l'adhésion de Rome : l'élection et le transfert de Théodose n'eurent d'autre confirmation que celle du patriarche Walbert d'Aquilée. Informé de la chose, le pape Étienne VI réprouva publiquement la conduite de l'un et de l'autre : Théodose n'avait pas le droit de retenir deux diocèses à la fois, et Walbert avait outrepassé les bornes de sa juridiction en se mêlant des affaires de l'église de Split. Théodose, tout en reconnaissant le justesse des reproches du pontife, le pria néanmoins de confirmer le fait accompli, faisant valoir pour cela qu'à l'occasion de son élection l'église spalatine était rentrée dans le giron de l'église romaine : le pape céda à sa demande, et ratifia sa translation. Théodose occupa le siège archiépiscopal de Split jusqu'à l'année 892, et introduisit la liturgie slave dans son diocèse. A cette date, nouveau revirement : Théodose et le prince Branimir disparaissent de l'horizon politique, et à leur place nous trouvons l'archevêque Pierre II et le prince Mutimir, tous les deux partisans de l'autorité ecclésiastique et politique de Byzance. Suit une lutte entre l'église croate, fidèle à Rome, et la latine, inféodée à Byzance, lutte qui dura jusqu'au 925. La faction latine de Split prit à tâche de restreindre l'autorité de l'évêque croate, et d'assujettir à la primauté de l'archevêque de Split la Dalmatie entière avec la Croatie. Dans ce but, Split commence par faire sa paix avec

Rome; puis, se fondant sur de fausses allégations, relatives aux titres prétendus de l'église de Split comme héritière de tous les droits de celle de Salone, et après avoir mis en oeuvre de fausses accusations contre les Croates, les Spalatins en appelant à l'arbitrage du pape. Effectivement, le premier concile de Split, en 925, reconnut la primauté de cette église, à laquelle devait se soumettre, tout comme les autres, l'évêché croate. L'évêque de Nin, Grégoire interjeta en vain appel de cette décision: un second concile, convoqué à Split en 928, confirma de nouveau la primatie de l'église de Split, et alla même jusqu'à décréter la suppression complète de l'évêché croate de Nin. Dès lors, l'archevêque de Split commence à porter le titre officiel de *primas Dalmatiae totiusque Croatiae*, tandis que l'évêché indépendant croate disparaissait pour toujours.

515006

BX 4705 .T45 P47 1922 IMS
Perojevic, Marko.
Ninski biskup Teodozije (g.
879-892)

**PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES**
50 QUEEN'S PARK
TORONTO 5 CANADA

